

Gazetecilerin Mesleki Memnuniyeti

2021 Araştırması Sonuç Raporu

Gazeteciler Cemiyeti
yayındır

This project is funded by the European Union.
Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Gazeteciler Cemiyeti Basın Evi Yayınıdır

This publication was produced with the financial support of the European Union. Its contents are the sole responsibility of Association of Journalists and do not necessarily reflect the views of the European Union.
Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Gazeteciler Cemiyeti sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliğinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Gazeteciler Cemiyeti'nin Avrupa Birliği finansal desteği ile yrrttğ **Demokrasi için Medya/Medya için Demokrasi Projesi** ekibi tarafından hazırlanan Medya İzleme Raporları kapsamında 2021 yılı son çeyreğinde yapılan Mesleki Memnuniyet Araştırması'nda bulunan her türlü içerik kaynak gösterilerek kısmen veya tamamen çoğaltılabilir. İçerik tamamıyla Gazeteciler Cemiyeti sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliğinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Yazar:

Dr. ağrı Kaderoğlu Bulut

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi

Teşekkür:

Bu araştırmanın hazırlanmasında katkılarda bulunan M4D Projesi ekibine teşekkür ederiz. Katkıları için **Yusuf Kanlı, Ozan Acar** ve **Kenan şener'e**, grafik tasarım çalışması için **Cemgazi Yoldaş'a**, araştırmanın İngilizce tercümesi için **Deniz Savaş'a**, çalışmalarımızda değerli rehberliğinden dolayı Gazeteciler Cemiyeti Başkanı **Nazmi Bilgin'e** teşekkürlerimizi sunarız.

Kapak fotoğrafı: Ankara Abdi İpekçi Parkı, Nefes Alamıyoruz eylemi. Anka Haber Ajansı'na teşekkürlerimizle.

Gazeteciler Cemiyeti Basın Evi

Telefon

Mobil: +90 533 045 08 67

Telefon/Faks: +90 312 468 12 09

E-Posta

info@gc-tr.org

info@media4democracy.org

Web Adresi

www.gc-tr.org

www.media4democracy.org

Adres

Üsküp Caddesi (evre Sk.)

No:35, ankaya, Ankara

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	4
I. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER	6
Cinsiyet ve Yaş	6
Öğrenim Durumları	7
Şehir	9
Medya Mecraları	10
Medya Kurumlarının Kapsamı (Ulusal - Yerel)	10
Mesleki Pozisyon	11
Mesleki Deneyim	12
II. ÇALIŞMA KOŞULLARINA DÖNÜK DEĞERLENDİRMELER	14
Çalışma Biçimleri	14
Basın Kartı Sahipliği	18
Çalışma Süreleri	19
Ücretler	20
İşe Dönük Kaygılar	24
III. HABER ÜRETİM SÜRECİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER	27
İfade Özgürlüğü	27
Sansür-Otosansür Uygulamaları	28
Tehdit, Suçlanma, Gözaltına Alınma ya da Yargılanma Pratikleri	30
Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık Deneyimleri	33
IV. MESLEĞİN ANLAMI VE TOPLUMSAL YARARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER	36
V. SENDİKA VE MESLEK ÖRGÜTLERİNE ÜYELİK	48
SONUÇ	51

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Yaş gruplarına göre cinsiyet dağılımı	7
Tablo 2. Yerel ve ulusal medyaya göre yaş dağılımları	7
Tablo 3. Cinsiyete göre öğrenim durumları.....	8
Tablo 4. Gazetecilerin çalıştıkları medyanın kapsamına göre öğrenim durumları	9
Tablo 5. Gazetecilerin çalıştıkları mecralar ve kapsamı.....	11
Tablo 6. Yerel ve ulusal medya ölçeğinde cinsiyet dağılımı.....	11
Tablo 7. Mesleki deneyim yılına göre cinsiyet dağılımı.....	13
Tablo 8. Çalışma biçimine göre cinsiyet dağılımı	15
Tablo 9. Çalışma biçimine göre çalışılan kuruluşun kapsamı	16
Tablo 10. Çalışılan kuruluşun kapsamına göre çalışma biçimi	16
Tablo 11. Çalışma biçimine göre çalışılan kuruluşun mecrası	17
Tablo 12. Basın kartı sahipliğine göre cinsiyet dağılımı.....	19
Tablo 13. Basın kartı sahipliğine göre çalışılan kuruluşun kapsamı	19
Tablo 14. Gazetecilerin çalışma biçimlerine göre ücretler	22
Tablo 15. Gazetecilerin çalıştıkları kurumun kapsamına göre ücretler	22
Tablo 16. Gazetecilerin çalıştıkları kurumun mecrasına göre ücretler.....	23
Tablo 17. Çalışılan kurumun kapsamına göre tehdit alma durumu	31
Tablo 18. Yaşa göre gazetecilik faaliyetlerinden ötürü tehdit alma durumu	31
Tablo 19. Cinsiyete göre gazetecilik faaliyetlerinden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma durumu	32
Tablo 20. Yaş gruplarına göre gazetecilik faaliyetlerinden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma durumu	33
Tablo 21. Yaş gruplarına göre mesleğe olan inancın yıpranması	35
Tablo 22. Mesleğin kendilerini olumlu şekilde ilerletip ilerletmediği düşüncesine göre yaş grupları	38
Tablo 23. Yaşa göre mesleği yeniden seçme tercihi	41
Tablo 24. Çalışma şekline göre gazeteci olmaktan mutlu olma	42
Tablo 25. Yaşa ve mesleki deneyime göre gazeteci olmanın değersizleşmesi	46
Tablo 26. Cinsiyete göre herhangi bir meslek kuruluşuna üyelik	49
Tablo 27. Çalışma şekline göre herhangi bir meslek kuruluşuna üyelik	49

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Gazetecilerin yaşa göre dağılımı	6
Grafik 2. Gazetecilerin öğrenim durumları	8
Grafik 3. Gazetecilerin illere göre dağılımı	9
Grafik 4. Gazetecilerin çalıştıkları mecralar	10
Grafik 5. Gazetecilerin çalıştıkları kurumların kapsamı	10
Grafik 6. Gazetecilerin mesleki görev dağılımları	12
Grafik 7. Gazetecilerin sektörde çalışma deneyimleri	12
Grafik 8. Gazetecilerin çalışma biçimleri	14
Grafik 9. Gazetecilerin basın kartı sahipliği	18
Grafik 10. Gazetecilerin çalışma süreleri	19
Grafik 11. Gazetecilerin ücretleri	20
Grafik 12. Gazetecilerin ücretlerinin emeklerinin karşılığı olup olmadığı	21
Grafik 13. "Aldığım ücretle geçimimi rahatlıkla sağlayabiliyorum"	23
Grafik 14. Gazetecilerin işlerine dönük gelecek kaygısı	24
Grafik 15. Gazetecilerin işlerine dönük en çok kaygı duydukları konular	25
Grafik 16. Gazetecilerin iş güvencesi ve yüksek ücret kıyaslamasına dönük tercihleri	25
Grafik 17. "Mesleğimi özgürce yapabiliyorum"	27
Grafik 18. "Güvencesiz çalışma ifade özgürlüğünü olumsuz etkilemektedir"	28
Grafik 19. "Haber faaliyetlerimin sansüre uğradığı oldu/oluyor"	28
Grafik 20. "Haber üretirken içeriğin yayınlanmayacağı veya eleştirileceği kaygısıyla haberden vazgeçtiğim oldu"	29
Grafik 21. "Yaptığınız haberler nedeniyle suçlanma ya da yargılanma kaygısını ne sıklıkla yaşıyorsunuz"	30
Grafik 22. "Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü tehdit aldığım oldu"	31
Grafik 23. "Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma gibi süreçler yaşadım"	32
Grafik 24. Gazetecilik faaliyetlerini sürdürürken cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğrama sıklığı. 33	
Grafik 25. "Mesleğime olan inancımın zamanla yıprandığını hissediyorum"	34
Grafik 26. "Yaptığımız iş herkes tarafından kolaylıkla yapılabilir"	36
Grafik 27. "Yerime rahatlıkla benim yaptığım işi yapabilecek bir başkası bulunabilir"	37
Grafik 28. "Gazetecilik yaparak topluma bir fayda sağladığımı düşünüyorum"	37
Grafik 29. "Mesleğimin beni olumlu şekilde ilerlettiğini düşünüyorum"	38
Grafik 30. "Mesleğimin toplumda saygınlığımı arttırdığını düşünüyorum"	39
Grafik 31. "Mesleğimi eskiden daha çok severdim"	40
Grafik 32. "Seçme şansım olsa yine gazetecilik mesleğini seçerdim"	40
Grafik 33. "Gazeteci olmak beni mutlu ediyor"	42
Grafik 34. "Meslek seçecek olanlara bu mesleği yapmalarını tavsiye ederim"	43
Grafik 35. "Bu meslekte iş-hayat dengemi rahatlıkla kurabiliyorum"	44
Grafik 36. "Bu meslekte meslektaşlar arasında güçlü bir dayanışma vardır"	44
Grafik 37. "Bu meslekte meslektaşlar arasında güçlü bir dayanışma vardır"	43
Grafik 38. "Gazeteciliğin toplumda anlamlı bir değişim yaratabileceğine inanıyorum"	46
Grafik 39. "Herhangi bir meslek kuruluşuna üyelik	48
Grafik 40. Sendika üyesi olarak işyerlerinde herhangi bir baskı ile karşılaşma durumu	50

GİRİŞ

Bu araştırma raporu, Gazeteciler Cemiyeti tarafından Avrupa Birliği finansmanı ile yürütülen Demokrasi için Medya/ Medya için Demokrasi (M4D) Projesi kapsamında gerçekleştirilen mesleki memnuniyet anketinin sonuçlarını içermektedir. Araştırmanın amacı, gazetecilerin ekonomik, siyasal, toplumsal ve teknolojik dinamiklerle hızla dönüşmekte olan mesleklerine ilişkin algılarını ve değerlendirmelerini tespit edebilmektir. Bu değerlendirmeler, yalnızca Türkiye'deki gazetecilik mesleğine dönük yapısal unsurları değil, gazetecilerin kendilerini bireysel ve toplumsal açıdan bu meslek içerisinde nasıl konumlandıklarını göstermesi açısından da önemlidir.

Araştırma yöntemsel olarak nicel araştırma desenine sahiptir. Araştırmanın temelini oluşturan mesleki değerlendirme anketi, 4 Ekim-15 Aralık 2021 tarihleri arasında internet üzerinden yürütülmüştür. Anketin gerçekleştirilmesi sürecinde hem Cemiyet ve M4D Projesi hesaplarından gazetecilere açık çağrı yapılmış, hem de medya kuruluşlarındaki gazetecilere e-posta ya da kısa mesaj gibi yollarla ulaşılmaya çalışılmıştır. Ankete Türkiye çapında 46 ilden, ulusal ve yerel medyadan, farklı mecralardan ve çeşitli görev alanlarından toplam 317 gazeteci katılmıştır. Ulaşılan örneklemin büyüklüğü ve çeşitliliği açısından bu araştırmanın Türkiye'de gazetecilik alanında son yıllarda yapılan en geniş çalışma olduğu belirtilebilir. Yanı sıra özellikle geleneksel medya kurumlarında çalışan gazetecilere ulaşılmaması (örneklemin yüzde 52,7'si) bakımından da önemli bir araştırmadır.

Araştırmada gazetecilere demografik özellikleri, çalışma koşulları, haber üretim süreçleri, mesleğe dönük değerlendirmeleri ve sendika ve meslek örgütlerine üyelikleri olmak üzere beş temel kategoride sorular yöneltilmiştir. Çoktan seçmeli ve açık uçlu soruların yanı sıra likert ölçeğine dayalı yargı cümleleri de ankette yer almaktadır. Elde edilen verilerin analizinde SPSS 25.0 istatistik analiz programı kullanılmıştır. Değişkenlerin frekans dağılımları, oran, ortalama gibi betimsel istatistiklerin ve çapraz tabloların yanı sıra değişkenler arası farklılıkların analizi için ki-kare testi, t-testi ve tek-yönlü varyans analizi (ANOVA), değişkenler arası ilişkilerin tespiti içinse korelasyon analizi uygulanmıştır. Görselleştirmelerde grafikler ve tablolar kullanılmıştır.

Bulguların aktarılmasında anketteki kategoriler gözetilmiştir. Bu çerçevede elinizdeki rapor beş bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde, araştırmaya katılan gazetecilerin demografik özellikleri serimlenmekte; yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, yaşadıkları şehir, çalıştıkları medya mecrası, bu mecranın kapsamı (yerel, ulusal), sektörde çalışma yılı gibi veriler bu bölümde ele alınmaktadır. İkinci bölümde gazetecilerin çalışma koşullarına dönük değerlendirmeleri yer almaktadır. Bu bölüm çalışma biçimleri, basın kartı sahipliği, çalışma süreleri, ücretler ve işe dönük kaygılarla ilgili bulguları içermektedir. Haber üretim sürecine ilişkin bulguları içeren üçüncü bölümde, ifade özgürlüğü, sansür-otosansür, tehdit, suçlanma,

yargılanma ve cinsiyete dayalı ayrımcılık süreçlerine ilişkin sonuçlar aktarılmaktadır. Dördüncü bölüm, gazetecilerin mesleklerine ve onun toplumsal anlamına ilişkin algı ve değerlendirmelerini içermektedir. Gazetecilerin mesleğin mevcut durumu hakkındaki değerlendirmeleri ve kendilerinin meslekleriyle kurdukları ilişkinin değişimi bu bölümde ele alınmaktadır. Son bölüm olan beşinci bölümde ise, gazetecilerin sendika ve meslek örgütlerine üyelik durumları serimlenmektedir.

Bu araştırmanın Türkiye'deki gazetecilik mücadelesine, bu alandaki çalışma ve fikir üretme süreçlerine küçük de olsa bir katkı sunması umulmaktadır.

I. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

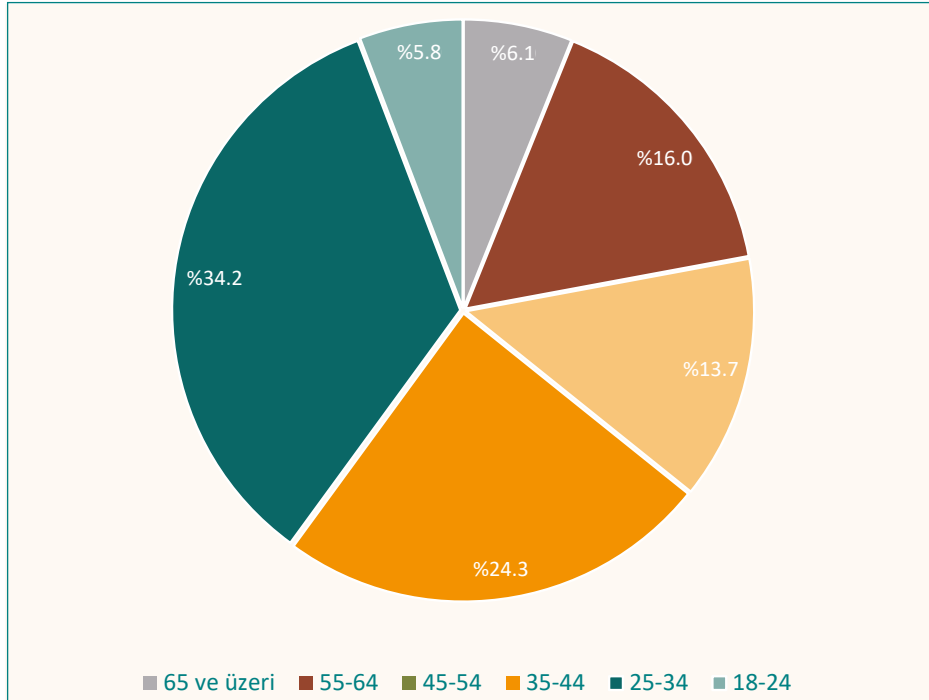
Gazetecilerin demografik özellikleri, bir yandan Türkiye’de gazetecilik alanının ve emeğinin sosyolojik durumu hakkında bilgi verirken, diğer yandan ise gazetecilerin kendi iş süreçlerine ve mesleklerine dönük değerlendirmelerini daha isabetli kavramayı ve açıklamayı mümkün kılacaktır.

Cinsiyet ve Yaş

Araştırmaya katılan gazetecilerin yüzde 26,8’i kadın, 72,9’u erkektir. Bu dağılım gazetecilik alanındaki cinsiyet dağılımı verileriyle yakın görünmektedir. Gazetecilik faaliyetlerine ilişkin resmi rakamlara¹ göre 2020 yılı itibariyle sektörde çalışanların yüzde 38,5’i kadın, yüzde 61,4’ü erkektir.

Yaşa göre dağılıma bakıldığında ise, 25-34 yaş aralığının en büyük grubu oluşturduğu (yüzde 34,2) görülmektedir. Bunu sırasıyla 35-44 yaş (yüzde 24,3), 55-64 yaş (yüzde 16,0) ve 45-54 yaş (yüzde 13,7) grubu takip etmektedir. Gazeteciler arasında en az görülen yaş grupları ise 65 ve üzeri (yüzde 6,1) ve 18-24 yaş (yüzde 5,8) aralığıdır (Grafik 1). Buradan hareketle gazetecilik alanında 25-44 yaş arasında ciddi bir yığılma olduğu (yüzde 58,5), gazetecilerin yarısından daha fazlasının bu aralıkta bulunduğu gözlemlenmektedir. Yaklaşık üçte birinin (yüzde 29,7) ise 45-64 yaş aralığında olduğu söylenebilir. Ankete katılan gazetecilerin yaş ortalaması ise 40’tır.

Grafik 1. Gazetecilerin yaşa göre dağılımı

¹ Avrupa’da ekonomik faaliyetlerin istatistiki sınıflandırmasını sağlayan ve Türkiye’de de resmi istatistik hesaplarında kullanılan bir kodlama sistemi olan NACE sınıflandırmasında gazetecilik “yayıncılık faaliyetleri” başlığı altında 58.13 numaralı kodla tanımlanmaktadır. Gazetecilik alanındaki işyeri, istihdam ve ücretler gibi unsurlara ilişkin en yaklaşık ve resmi veriler bu sınıflandırmada bulunabilmektedir. Bu sınıflandırmaya dayalı güncel veriler SGK’nın 2020 yıllıklarından elde edilmiştir. Bu çalışma hazırlandığı sırada 2021 yılı verileri henüz yayınlanmamıştır. SGK yıllıklarına şu adresten erişilebilir: http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari

Bu durum, medyada genç istihdamının yoğunluğunu göstermesi bakımından önemlidir. 45 yaş sonrasında görülen düşüş ise orta yaşla birlikte medya alanında çalışmaya devam etmenin zorluğunu göstermesi bakımından anlamlı bulunmuştur. Bu yaş grubunda henüz emeklilik hakkının kazanılmadığı göz önünde bulundurularak yaşanan düşüşün "sektörden ayrılma" şeklinde yorumlanması mümkündür.

Dikkat çeken bir durum da tüm yaş gruplarında erkeklerin kadınlardan daha fazla olması ve yaş arttıkça kadın gazeteci oranının daha da azalıyor olmasıdır. Bu manzara, kadınların ilerleyen yaşlara kadar meslekte kalabilmesinin erkeklere göre daha zor olduğunun bir göstergesi olarak okunabilir. Bu durumun tek istisnası 18-24 yaş arasıdır. Bu grupta kadınlar erkeklerden daha fazladır (Tablo 1).

Tablo 1. Yaş gruplarına göre cinsiyet dağılımı

		Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz.		
		Belirtmek istemiyorum	Kadın	Erkek
Yaş	18-24		%72,2	%27,8
	25-34	%0,9	%39,3	%59,8
	35-44		%22,4	%77,6
	45-54		%18,6	%81,4
	55-64		%8	%92
	65 ve üzeri		%5,3	%94,7

Bir diğer önemli nokta, yerel ve ulusal medya arasındaki yaş dağılımlarıdır (Tablo 2). Yerel ve ulusal medyada çalışan gazetecilerin yaş gruplarına bakıldığında, yerel medyada çalışan gazeteciler içinde 35-44 yaş arası gazetecilerin ağırlıkta olduğu (yüzde 29,4) görülürken, ulusal medyada çalışan gazeteciler arasında 25-34 yaş grubu ağırlıktadır (yüzde 39,2). Yine yerel medyada 65 yaş ve üzerinde çalışanların oranı (yüzde 7,3) ulusal medyaya göre (yüzde 5,7) daha fazladır.

Tablo 2. Yerel ve ulusal medyaya göre yaş dağılımları

		Lütfen yaşınızı belirtiniz.					
		18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65 ve üzeri
Yaş	Yerel medya	4,6%	27,5%	29,4%	15,6%	15,6%	7,3%
	Ulusal medya	4,6%	39,2%	21,6%	13,4%	15,5%	5,7%

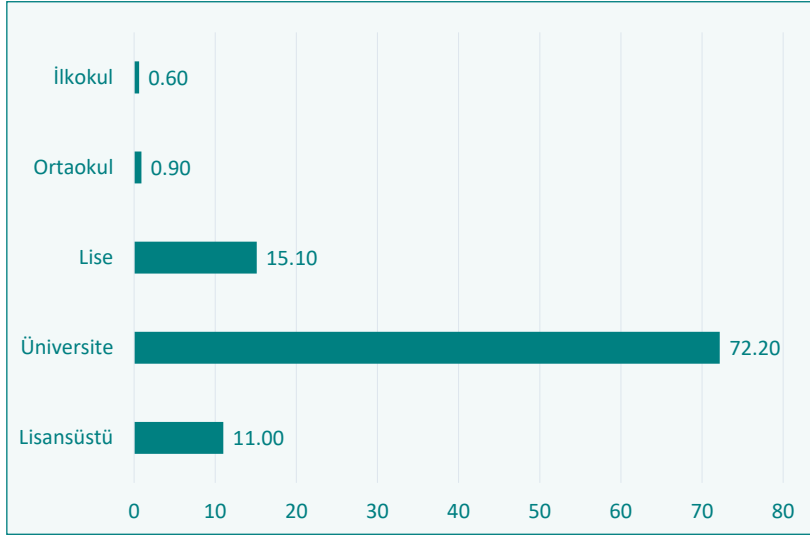
Öğrenim Durumları

Bir başka demografik gösterge gazetecilerin öğrenim durumlarıdır. Gazeteciler arasında üniversite derecesine sahip olanların baskın olduğu görülmektedir. Üniversite mezunu olanların oranı yüzde 72,2, lise mezunu olanların oranı yüzde 15,1, lisansüstü öğrenime sahip olanların oranı ise yüzde

11'dir (Grafik 2). Buradan hareketle, üniversite ve üstü dereceye sahip olanların gazetecilik alanının yüzde 83,2'sini oluşturduğu tespit edilmektedir. Bu tablo geçmişle kıyaslandığında² yaklaşık 30 yıl içinde "alaylı" muhabirlerin artık neredeyse yok olurken "okullu" muhabirlerin büyük bir ağırlık oluşturduğu görülmektedir. Yanı sıra gazetecilerin lise mezunu olma oranlarının da üniversite ve lisansüstü eğitim lehine değiştiğini, gazetecilik alanında lisansüstü eğitim derecesinin de artmakta olduğunu işaret etmektedir.

Grafik 2. Gazetecilerin öğrenim durumları

Cinsiyete göre öğrenim durumları incelendiğinde ise, kadın gazetecilerin erkeklere göre daha yüksek bir öğrenim derecesine sahip olduğu görülmektedir. Kadın gazetecilerde üniversite mezuniyet oranı yüzde 78,8 iken erkek gazetecilerde bu oran yüzde 70,1'dir. Benzer şekilde kadın gazetecilerin yüzde 14,1'i lisansüstü öğrenim düzeyine sahipken, erkek gazetecilerin yüzde 9,5'i lisansüstü dereceye sahiptir. İlkokul ve ortaokul mezuniyeti yalnızca erkek gazetecilerde görülürken, bu gazetecilerin yaklaşık beşte biri (yüzde 18,2) lise mezuniyetine sahiptir. Kadınlarda ise bu oran yüzde 7,1'dir (Tablo 3). Genel olarak bakıldığında kadın gazetecilerin yüzde 92,9'unun, erkeklerin ise yüzde 79,6'sının üniversite ve üstü öğrenim düzeyine sahip olduğu belirlenmektedir. Öğrenim durumları arasındaki fark oldukça dikkat çekicidir.

Tablo 3. Cinsiyete göre öğrenim durumları

		Öğrenim durumunuz nedir?				
		İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Lisansüstü
Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz	Belirtmek istemiyorum					%100
	Kadın			%7,1	%78,8	%14,1
	Erkek	%0,9	%1,3	%18,2	%70,1	%9,5

² Türkiye'de gazetecilik alanında "alaylı eğitim" özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme kadar hakim olmuştur. Savaş sonrası dönemde az sayıda da olsa gazetecilik okulları ve iletişim fakülteleri kurulmaya başlanmıştır. Alanda alaylı muhabirlerin sayısının dikkat çekecek oranda azalmaya başlaması ise özellikle 1980'lerin ikinci yarısıyla birlikte görülmeye başlanmıştır. 1991 yılında yapılan bir araştırmada (Ürüm, 1991), gazetecilik alanında yüksek eğitimlilerin oranı yüzde 62 olarak tespit edilmiştir. 1994'teki bir başka araştırmada (Öke, 1994) ise yüksek eğitimli gazetecilerin oranı yüzde 80, orta eğitimli gazetecilerin oranı ise yüzde 20 olarak belirlenmiştir. Bkz. Öke, M.K. (1994). *Gazeteci: Türkiye'de Basın Çalışanları Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: ÇGD Yayınları.

Dikkat çeken bir diğer nokta, ilkökul ve ortaokul mezunu gazetecilerin yerel medyada ağırlıkta olması, üniversite ve lisansüstü öğrenimin ise ulusal medyada çalışan gazetecilerde yoğunlaşmış olmasıdır. Bu yoğunlaşmaya karşın yine de yerel medyada çalışan gazetecilerin üçte ikisi (yüzde 67,6) üniversite mezunu, yüzde 7,2'si de lisansüstü öğrenim mezunudur (Tablo 4). Yerel medyada lisansüstü eğitim gören gazetecilerin büyük bölümü (yüzde 75) ise 25-44 yaş arasındadır. Bu durumun, yerel medyada çalışan gazetecilerin eğitsel profilinde de bir değişime işaret ettiği, genç kuşakların öğrenim düzeyinin artmakta olduğu tespit edilebilir.

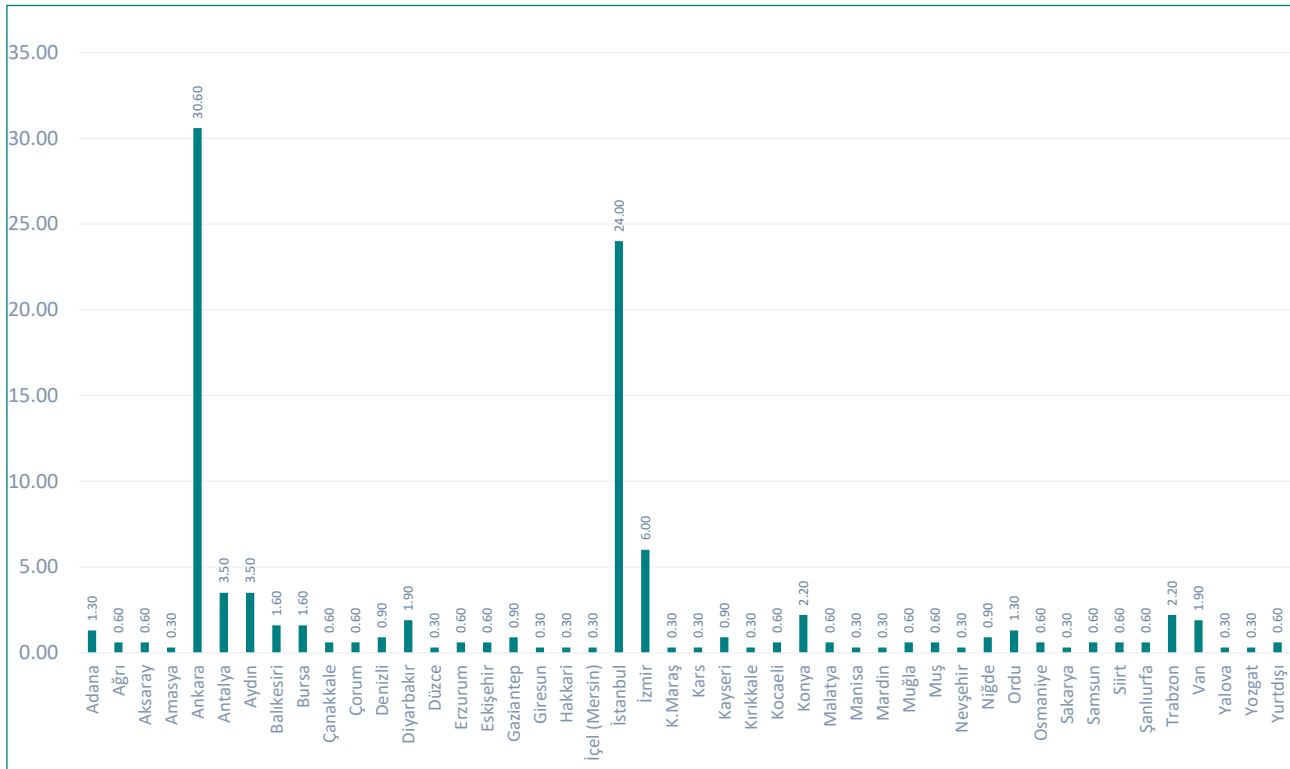
Tablo 4. Gazetecilerin çalıştıkları medyanın kapsamına göre öğrenim durumları

		Öğrenim durumunuz nedir?				
		İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Lisansüstü
Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun kapsamı nedir?	Yerel Medya	%1,8	%1,8	%21,6	%67,6	%7,2
	Ulusal Medya		%0,5	%11,7	%75,0	%12,8

Şehir

Gazetecilerin yaşadıkları iller de önemli bir demografik unsurdur. Gazeteciler Türkiye çapında 46 ilden ve yurtdışından ankete katılım göstermiştir. Büyük çoğunluğu ise Ankara (yüzde 30,6), İstanbul (24,0) ve İzmir (yüzde 6,0) oluşturmaktadır. Bu illeri Antalya (yüzde 3,5), Aydın (yüzde 3,5), Konya (yüzde 2,2), Trabzon (yüzde 2,2), Diyarbakır (yüzde 1,9), Van (yüzde 1,9), Bursa (yüzde 1,6), Balıkesir (yüzde 1,6), Adana (yüzde 1,3) ve Ordu (yüzde 1,3) takip etmektedir (Grafik 3).

Grafik 3. Gazetecilerin illere göre dağılımı

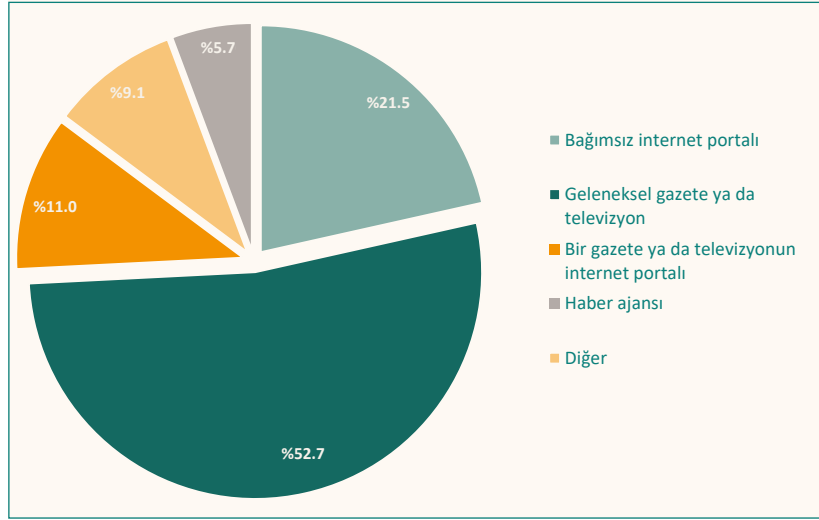

Medya Mecraları

Gazetecilerin çalıştıkları mecraların dağılımı da önemli bir veridir. Buna göre gazetecilerin yarıdan çoğu (yüzde 52,7) geleneksel gazete ya da televizyonda çalışmaktadır. Yaklaşık dörtte biri (yüzde 21,5) bağımsız internet portallarında, yüzde 11'i bir gazete ya da televizyonun internet portalında, yüzde 9,1'i ise haber ajanslarında çalışmaktadır. Yüzde 5,7'lik "diğer" seçeneği ise çoğunlukla kimi

Grafik 4. Gazetecilerin çalıştıkları mecralar

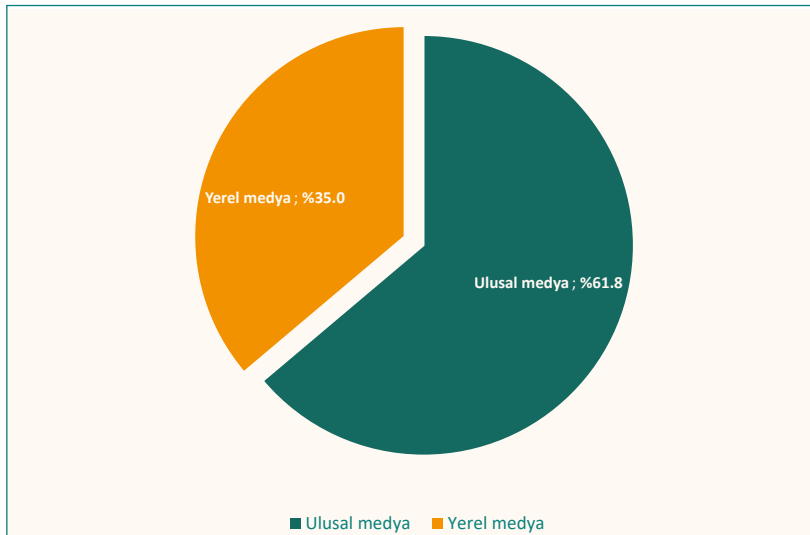

kurum ve kuruluşların basın sorumlularından oluşmaktadır (Grafik 4). Bulgulara göre geleneksel medyanın hala en önemli gazetecilik mecralarından olduğu, internetin ise gazetecilik için hızla büyümekte olan bir alan olduğu tespit edilmektedir.

Medya Kurumlarının Kapsamı (Ulusal - Yerel)

Söz konusu mecraların kapsamlarına bakıldığında ise gazetecilerin yaklaşık üçte ikisinin (yüzde 61,8) ulusal, üçte birinin (yüzde 35) ise yerel medyada çalıştığı görülmektedir (Grafik 5). Ayrıntılı incelendiğinde, bağımsız internet portallarının yüzde 70,6'sının ulusal, yüzde 29,4'ünün yerel düzeyde; geleneksel gazete ya da televizyonların yüzde 58,1'inin ulusal, yüzde 40,1'inin yerel; haber ajanslarının ise neredeyse tamamının (yüzde 96,6) ulusal düzeyde yayın yaptığı tespit edilmektedir. Dikkat çeken bir durum, bir gazete ya da televizyonun internet portalı olan mecralarda gözlenmektedir. Bu mecralar, diğerlerinden farklı olarak yerel medyanın ulusal medyadan daha fazla olduğu tek kategoridir. Bu mecraların yüzde 48,6'sı ulusal, yüzde 51,4'ü ise yerel düzeyde yayın yapmaktadır. Buradan hareketle, yerel medyada yayın yapan gazete ya da televizyonların internet portallarının gazeteciler için önemli bir çalışma mecrası sağladığı söylenebilir (Tablo 5).

Grafik 5. Gazetecilerin çalıştıkları kurumların kapsamı

Tablo 5. Gazetecilerin çalıştıkları mecralar ve kapsamı

		Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun kapsamı nedir?	
		Yerel medya	Ulusal medya
Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun mecrası nedir?	Bağımsız internet portalı	%29,4	%70,6
	Geleneksel gazete ya da televizyon	%40,1	%58,1
	Bir gazete ya da televizyonun internet portalı	%51,4	%48,6
	Haber ajansı		%96,6
	Diğer	%20,0	%50,0

Yerel ve ulusal medyada çalışan gazeteciler cinsiyet dağılımına göre incelendiğinde ise, yerel medyada çalışanların yüzde 28,8'inin kadın, yüzde 71,2'sinin erkek; ulusal medyada çalışan gazetecilerin ise yüzde 25'inin kadın, yüzde 74,5'inin erkek olduğu tespit edilmektedir (Tablo 6). Genel olarak bakıldığında ulusal ve yerel medyada çalışan gazetecilerin cinsiyet dağılımlarının birbirine oldukça yakın oranlarda seyrettiği ve her iki ölçekte de yaklaşık olarak her dört çalışandan üçünün erkek, birinin ise kadın olduğu söylenebilmektedir.

Tablo 6. Yerel ve ulusal medya ölçeğinde cinsiyet dağılımı

		Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz.		
		Belirtmek istemiyorum	Kadın	Erkek
Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun kapsamı nedir?	Yerel medya		%28,8	%71,2
	Ulusal Medya	%0,5	%25,0	%74,5

Mesleki Pozisyon

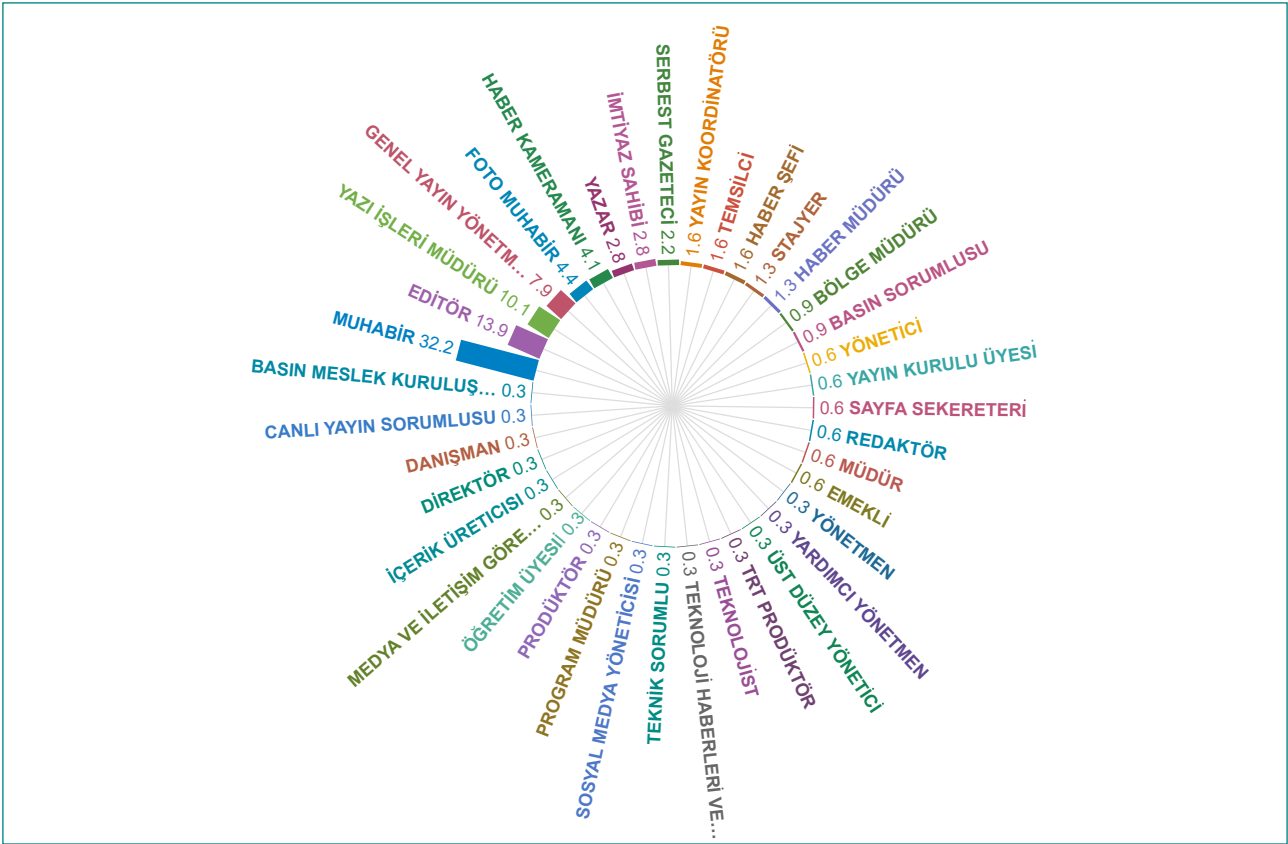
Gazeteciler mesleki görev dağılımları açısından incelendiğinde ise haber süreçlerinin üretim, yönetim ve teknik aşamalarını içeren pek çok farklı pozisyondan katılımcılar gözlenmektedir. Mesleki görev dağılımı içerisinde en geniş grubun muhabirlerden (yüzde 32,2) oluştuğu, bunu sırasıyla editörlerin (yüzde 13,9), yazı işleri müdürlerinin (yüzde 10,1) ve genel yayın yönetmenlerinin (yüzde 7,9) takip ettiği görülmektedir. Haber üretim sürecini gerçekleştiren çekirdek kadro olarak muhabirler, editörler ve yazı işleri müdürlerinin katılımcıların yarısından çoğunu (yüzde 56,2) oluşturdukları dikkat çekmektedir. Bu orana foto muhabirleri (yüzde 4,4) ve serbest gazeteciler (yüzde 2,2) de eklendiğinde ankete katılan gazetecilerin ağırlıklı olarak (yüzde 62,8) günlük haber üretim süreçleri içinde yer alan pozisyonlardan geldikleri tespit edilebilir. (Grafik 6).

Burada dikkat çeken bir nokta, gazetecilik faaliyetinin hem mecralarının hem de üretim süreçlerinin çeşitlenmesine paralel olarak mesleki görevler ve adlandırmalarda yaşanan çeşitliliktir. Gazetecilerin mesleki görevlerini ifade ederken kullandıkları tanımlamalar, oldukça çeşitlenmiş ve kademelenmiş

bir haber üretim sürecinin varlığını göstermektedir. Bu durumun oluşmasında internet yayıncılığının oldukça önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

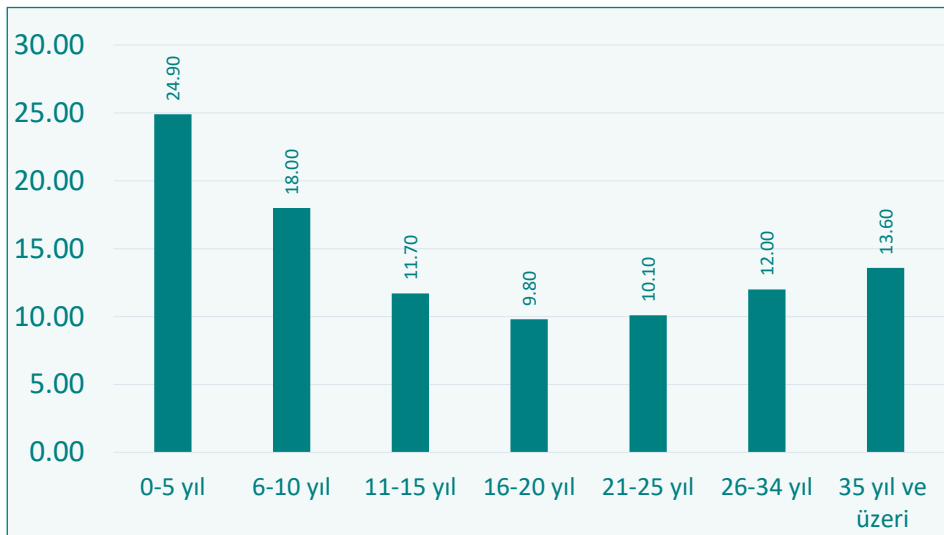
Grafik 6. Gazetecilerin mesleki görev dağılımları

Mesleki Deneyim

Gazetecilere dönük bir başka demografik gösterge sektörde çalışma deneyimidir. Gazetecilerin dörtte biri (yüzde 24,9) en çok 5 yıllık çalışma deneyimine sahiptir. Yüzde 18'i 6-10 yıl arası, yüzde 13,6'sı 35 yıl ve üzeri, yüzde 11,7'si ise 11-15 yıl arası çalışma deneyimine sahiptir. En az oran 16-20 yıl arası çalışanlarda görülmektedir (Grafik 7).

Grafik 7. Gazetecilerin sektörde çalışma deneyimleri

Mesleki deneyim açısından değerlendirildiğinde, 1 yıldan daha az ve 5 yıl arası çalışma deneyimine sahip olanların ağırlığı dikkat çekicidir. Bununla birlikte 10 yılın altında çalışma deneyimi bulunanların, gazetecilerin yaklaşık yüzde 43'ünü oluşturduğu görülmektedir. Gazetecilerin sektördeki deneyimlerinin orta noktası (median) ise 13 yıl olarak tespit edilmektedir. Bu durum meslekte bir uçta deneyimli gazetecilerin olduğu, diğer uçta ise oldukça genç gazetecilerin bulunduğu, ağırlıklı olarak iki uçta toplanmış bir mesleki yapıyı göstermektedir.

Bir diğer nokta mesleki deneyim ve cinsiyet ilişkisidir. Yukarıda yaş grupları ve cinsiyet ilişkisi bağlamında değinilen eşitsiz durum mesleki deneyim alanında da izlenebilmektedir (Tablo 7).

Tablo 7. Mesleki deneyim yılına göre cinsiyet dağılımı

		Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz.		
		Belirtmek istemiyorum	Kadın	Erkek
Kaç yıldır bu meslekte çalışıyorsunuz?	0-5 yıl		%48,1	%51,9
	6-10 yıl	%1,8	%35,1	%63,2
	11-15 yıl		%24,3	%75,7
	16-20 yıl		%22,6	%77,4
	21-25 yıl		%9,4	%90,6
	26-34 yıl		%13,2	%86,8
	35 yıl ve üzeri		%7,0	%93,0

Buna göre, 0-5 yıl arası deneyimi olan gazetecilerde kadın (yüzde 48,1) ve erkek (yüzde 51,9) oranları birbirine yakinken, mesleki deneyim yılı arttıkça aradaki makasın güçlü biçimde açıldığı ve kadınların giderek meslekten elendiği bir süreç gözlemlenebilmektedir. Bu durumun bir yandan evlenme, doğum, çocuk ve yaşlı bakımı gibi nedenlerle kadınların meslekten uzak kalması ve mesleğe tekrar dönebilmelerinin koşullarının oldukça zor olması nedeniyle, diğer yandan ise mesleğin zorlukları ve çalışma koşulları gerekçe gösterilerek kadınların mesleğin dışına itilmesi gibi nedenlerle bağlantısı olduğu söylenebilir.

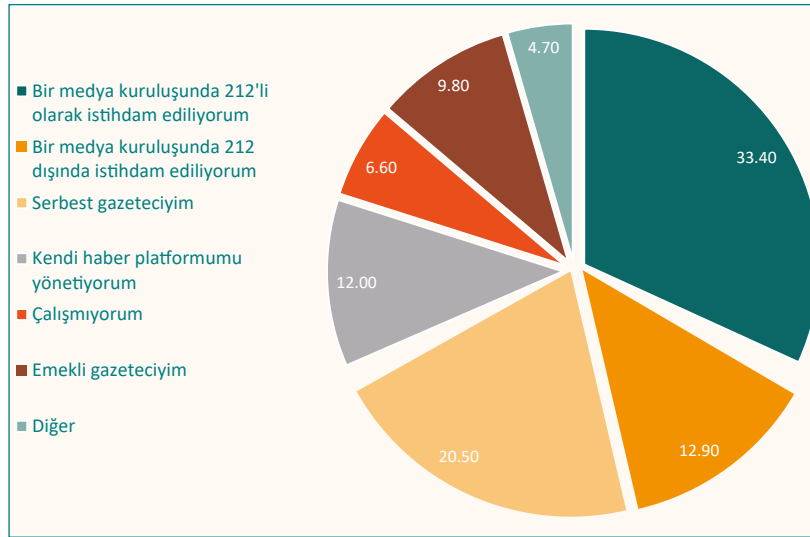
II. ÇALIŞMA KOŞULLARINA DÖNÜK DEĞERLENDİRMELER

Gazetecilerin çalışma koşullarına dönük bulgular çalışma biçimi, çalışma süreleri, ücretler/gelirler, basın kartı sahipliği ve işe dönük kaygılar ekseninde incelenebilir. Çalışma koşulları, mesleğin hangi koşullarda yapıldığını göstermesi açısından önemlidir.

Çalışma Biçimleri

Çalışma koşullarının temel unsurlarından biri çalışma biçimidir. Gazetecilik alanında ücretli çalışma ve serbest gazetecilik formları en yaygın iki çalışma biçimi olarak öne çıkmaktadır. Gazetecilerin üçte biri (yüzde 33,4) bir medya kuruluşunda 212'li olarak (5953 sayılı Basın-İş Kanunu kapsamında)³ çalışmaktadır. Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam edilen gazetecilerin oranı ise yüzde 12,9'dur. Bu iki kategori medya alanında ücretli çalışmayı işaret etmektedir. Dolayısıyla araştırmaya katılan gazetecilerin yarıya yakını (yüzde 46,3) ücretli çalışmaktadır. Gazetecilerin beşte biri (yüzde 20,5) ise serbest (freelance) gazetecilik yapmaktadır. Bu iki kategoriyi yüzde 12 ile kendi haber platformunu yöneten gazeteciler takip etmektedir. Emekli gazetecilerin oranı yüzde 9,8, çalışmadığını belirten gazetecilerin oranı ise yüzde 6,6'dır (Grafik 8). Bu veri, gazetecilik alanındaki işsizlik açısından oldukça dikkate değerdir.

Grafik 8. Gazetecilerin çalışma biçimleri

Çalışma biçimleri cinsiyete göre incelendiğinde önemli sonuçlar elde edilmektedir (Tablo 8). Kadın ve erkek gazeteciler arasındaki fark çalışma biçimlerinde de kendini göstermektedir. Erkek gazetecilerin oranı her kategoride kadın gazetecilerden fazla iken, kadın gazetecilerin oranının

³ Basın İş Kanunu, 5953 sayılı kanun olarak 1952'de çıkarılmış, 1961 Anayasası'nda bu kanun 212 sayılı düzenleme ile dönüştürülmüştür. Kısaca "212" olarak anılan bu kanun gazetecilere oldukça ileri haklar, güvenceler ve hem mesleki hem ekonomik açıdan birçok olumlu düzenleme getirmiştir. Gazetecilik alanında "212'li olmak" Basın İş Kanunu kapsamında çalışmak ve gazeteciler nezdinde "kadrolu" olmak anlamına gelmekte ve gazeteci sayılmak için önemli bir eşik olarak addedilmektedir. Dolayısıyla yalnız ekonomik değil, mesleki, sosyal ve sembolik anlamları da bulunmaktadır. 2000'lerde kanunda yapılan kimi değişikliklerle yasanın gazetecilere tanıdığı ileri haklar önemli ölçüde budanmıştır.

erkeklerden fazla olduğu tek kategori çalışmadığını belirten gazeteciler kategorisidir. Dolayısıyla kadın gazetecilerin oranı yalnızca işsizlikte erkeklerden daha fazladır. İşsizliğin, kadın gazetecileri erkeklere göre daha fazla etkilediği belirtilebilir.

Tablo 8. Çalışma biçimine göre cinsiyet dağılımı

		Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz.		
		Belirtmek istemiyorum	Kadın	Erkek
Şu andaki çalışma şeklinizi nasıl tanımlarsınız?	Bir medya kuruluşunda 212'li olarak istihdam ediliyorum		%32,1	%67,9
	Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam ediliyorum	%2,4	%26,8	%70,7
	Serbest gazeteciyim		%27,7	%72,3
	Kendi haber platformumu yönetiyorum		%10,5	%89,5
	Çalışmıyorum		%52,4	%47,6
	Emekli gazeteciyim		%9,7	%90,3
	Diğer		%26,7	%73,3

Tabloda dikkat çeken bir diğer nokta kendi haber platformunu yöneten gazeteciler kategorisinde görülmektedir. Burada kadın ve erkek gazeteciler arasında ciddi bir uçurumdan bahsetmek mümkündür. Kendi haber platformunu yönetenlerin yaklaşık yüzde 90'ı (yüzde 89,5) erkeksen, kadınların oranı yalnızca yüzde 10,5'tir.

Kendi haber platformuna sahip olmak ve yönetmek konusunda kadın gazetecilerin oldukça geri planda kaldığı görülmektedir. Bu durumun kadın gazetecilerin bu alanlarda yeterince desteklenmemesiyle ya da ev içi sorumluluklar gibi nedenlerle kendi haber platformlarına vakit ayıracak yaşam koşullarına sahip olamamalarıyla bağlantısı olduğu düşünülebilir.

Çalışma biçimleri, çalışılan kurumun kapsamına göre değerlendirildiğinde (Tablo 9), 212'li olarak çalışan gazetecilerin yarısından çoğunun (yüzde 56,6) ulusal medyada, yüzde 42,5'inin ise yerel medyada istihdam edildiği tespit edilmektedir. Benzer şekilde, 212 dışında istihdam edilen gazetecilerin dörtte üçünün (yüzde 75,6) ulusal medyada, dörtte birinin (yüze 24,4) ise yerel medyada çalıştıkları görülmektedir.

Serbest gazetecilik yapanlarda ise, yaklaşık olarak her beş serbest gazeteciden dördünün (yüzde 76,9) ulusal medyaya, beşte birinin ise (yüzde 21,5) yerel medyaya haber ürettikleri söylenebilir.

Tablo 9. Çalışma biçimine göre çalışılan kuruluşun kapsamı

		Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun kapsamı nedir?	
		Yerel medya	Ulusal Medya
Şu andaki çalışma şeklinizi nasıl tanımlarsınız?	Bir medya kuruluşunda 212'li olarak istihdam ediliyorum	%42,5	%56,6
	Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam ediliyorum	%24,4	%75,6
	Serbest gazeteciyim	%21,5	%76,9
	Kendi haber platformumu yönetiyorum	%63,2	%36,8
	Çalışmıyorum	%19,0	%61,9
	Emekli gazeteciyim	%32,3	%61,3
	Diğer	%26,7	%60,0

Kendi haber platformunu yöneten gazetecilerin ise yaklaşık üçte ikisinin (yüzde 63,2) yerel medyada, üçte birinin (yüzde 36,8) ulusal medyada bulunduğu tespit edilmektedir. Bu durum, internetin sağladığı imkanların özellikle yerel medyada oldukça aktif kullanıldığını göstermesi açısından kayda değerdir. Çalışmadığını belirten gazetecilere bakıldığında ise büyük bölümünün (yüzde 61,9) ulusal medyadan, yüzde 19'unun ise yerel medyadan ayrıldığını gözlemlemek mümkündür.

Tablo 10. Çalışılan kuruluşun kapsamına göre çalışma biçimi

		Şu andaki çalışma şeklinizi nasıl tanımlarsınız?						
		Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam ediliyorum	Serbest gazeteciyim	Kendi haber platformumu yönetiyorum	Kendi haber platformumu yönetiyorum	Çalışmıyorum	Emekli	Diğer
Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun kapsamı nedir?	Yerel medya	%40,5	%9,0	%12,6	%21,6	%3,6	%9,0	%3,6
	Ulusal medya	%30,6	%15,8	%25,5	%7,1	%6,6	%9,7	%4,6

Çalışma biçimleri ve çalışılan kurumun kapsamına dair ilişki tablosu tersinden oluşturulduğunda (Tablo 10), ulusal medyada çalışanların yalnızca üçte birinin (yüzde 30,6) 212 ile istihdam edildiği görülmektedir. Yerel medya çalışanlarının ise yarısından daha azı (yüzde 40,5) 212'li olarak çalışmaktadır. Bu oransal fark, yerel ve ulusal medyanın sektör büyüklüklerinin ve buna bağlı olarak istihdam büyüklüklerinin farklı olmasıyla ilgilidir. Ulusal medyanın yerel medyaya göre daha geniş olduğu düşünüldüğünde,

ulusal mecralarda 212'li olarak çalışanlar, gerçek sayılar itibariyle yerel medyadan fazla olmasına karşın oransal olarak yerel medyadan daha düşük kalmaktadırlar. Ayrıca, yerel medya kuruluşlarının resmi ilanları yayınlatabilmeleri için yasal olarak belirli sayıda 212'li çalışan istihdam etme zorunlulukları vardır.⁴ Yerel medyada çalışan 212'li gazetecilerin oranını bu açıdan da düşünmek önemlidir.

Burada dikkat çeken asıl nokta ise, araştırmaya katılan gazetecilerin yarısından çoğunun (yaklaşık yüzde 55) Basın İş Kanunu kapsamında çalıştırılmaları gereken işler yapmalarına karşın, gerek ulusal medyada gerekse yerel medyada çalışan gazetecilerin yarısından çok daha azının Basın İş Kanunu kapsamında çalıştırılıyor oluşudur. Bu durum, Türkiye'deki medya ortamının kuralsızlığını ve gazetecilere dönük hak gaspını göstermesi bakımından önemlidir. Bu noktada, pek çok araştırmanın ve meslek örgütünün⁵, sektörde 4857 sayılı İş Kanunu kapsamında çalıştırılan gazeteci sayısının, 5953 Basın İş Kanunu ile çalıştırılan gazeteci sayısının oldukça üstünde olduğuna (kimi kaynaklara göre beş katı) ilişkin vurguları yeniden hatırlanmalıdır.

Gazetecilerin çalışma biçimleri, çalışılan kuruluşun mecrasına göre değerlendirildiğinde ise (Tablo 11), 212'li olarak çalışan gazetecilerin dörtte üçünün (yüze 75,5) geleneksel gazete ya da televizyonlarda, yüzde 14,2'sinin ise haber ajanslarında istihdam edildiği görülmektedir. 212 dışında istihdam edilenlerin yarıya yakını (yüzde 43,9) geleneksel gazete ya da televizyonlarda, üçte birinden fazlası (yüzde 34,1) bağımsız internet portallarında, yüzde 17,1'i ise bir gazete ya da televizyonun internet portalında çalışmaktadır.

Tablo 11. Çalışma biçimine göre çalışılan kuruluşun mecrası

		Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun mecrası nedir?				
		Bağımsız internet portalı	Geleneksel gazete ya da TV	Gazete ya da TV'nin internet portalı	Haber ajansı	Diğer
Şu andaki çalışma şeklinizi nasıl tanımlarsınız?	Bir medya kuruluşunda 212'li olarak istihdam ediliyorum	1,9%	75,5%	7,5%	14,2%	0,9%
	Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam ediliyorum	34,1%	43,9%	17,1%	2,4%	2,4%
	Serbest gazeteciyim	33,8%	38,5%	10,8%	10,8%	3,1%
	Kendi haber platformumu yönetiyorum	47,4%	31,6%	15,8%	2,6%	2,6%
	Çalışmıyorum	9,5%	52,4%	14,3%		4,8%
	Emekli gazeteciyim	16,1%	58,1%	9,7%	12,9%	
	Diğer	33,3%	20,0%	6,7%	6,7%	26,7%

4 Bu durum *Resmi İlan ve Reklamlar ile Bunları Yayınlacak Süreli Yayınlar Yönetmeliği*'nin 64. maddesinin 3. fıkrasında şöyle düzenlenmiştir: "Yayın yeri İstanbul, Ankara ve İzmir illeri dışında, kurum şubesi bulunan diğer illerdeki gazetelerin asgari kadrolarında, bir sorumlu müdür (yazı işleri müdürü), bir sayfa editörü (görsel yönetmen veya sayfa sekreteri), dört muhabir, bir yazar bulundurmaları zorunludur."

5 Bu konuda kimi çalışmalar için bkz. Uçak, O. (2011). "Medyada Fikir İşçilerine Tanınan Haklar Süreci ve Karşılaştırmalı Uygulama Örnekleri", *III. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 383-400, İstanbul: Petrol-İş Yayınları; Şahin, M.; Avşar, Z. (2016). "Basın İş Kanunu Sorunlar ve Güncelleme Tartışmaları", *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Ekim,6(2), 113- 138; Olcayto, T. (2015), *Her Şey Programı*, TGC Başkanı Turgay Olcayto ile Röportaj (25.06.2015), İstanbul, CNN Türk; Karahisar, T. (2014). Basın İş Kanunu'na Göre Gazetecilerin Yasal Hakları, *Marmara İletişim Dergisi*, 13(13) , 67-82.

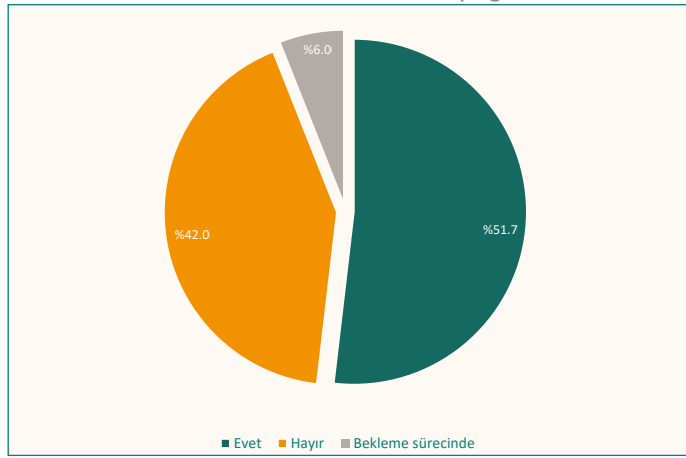

Burada dikkate değer bir durum, 212 dışında istihdam edilenlerin önemli bir bölümünün geleneksel medyada çalışıyor olmasıdır. Bu durum, geleneksel medyada Basın İş Kanunu dışında ya da doğrudan kayıtdışı çalışanları işaret ettiği için önemlidir. Serbest gazetecilere bakıldığında ise, üçte birinin (yüzde 33,8) bağımsız internet portallarına, yüzde 38,5'inin geleneksel medyaya, yüzde 10,8'inin bir gazete ya da televizyonun internet portalına ve yine yüzde 10,8'inin haber ajanslarına haber ürettikleri görülmektedir.

Basın Kartı Sahipliği

Gazeteciler için çalışma koşullarının bir diğer önemli unsuru basın kartı sahipliğidir. Araştırmaya katılan gazetecilerin yüzde 51,7'si basın kartı sahibi olduğunu, yüzde 42'si basın kartının olmadığını belirtmiştir. Yüzde 6'lık bir kesim ise basın kartı başvurusunun bekleme sürecinde olduğunu belirtmektedir (Grafik 9).

Grafik 9. Gazetecilerin basın kartı sahipliği

Bu oran oldukça önemlidir ve azımsanmayacak bir düzeydedir. Son yıllarda Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın basın kartı başvurularını değerlendirme konusunda takındığı keyfi ve hasmane tutum sonucunda pek çok gazetecinin basın kartı başvuruları ya reddedilmekte ya da uzun sürelerle bekletilmektedir. Bu durum gazeteciler üzerindeki baskının politik ve idari nitelikli yeni bir formu olarak değerlendirilebilir. Söz konusu süreç, basın kartı başvurusu beklemede olan gazetecileri Türkiye medya ortamının son dönemdeki önemli gündemlerinden birine dönüştürmüştür.

18-24 yaş grubundaki gazetecilerin basın kartı yoktur. Başvurusunun bekleme sürecinde olduğunu belirten gazeteciler içinde 18-24 yaş grubundakilerin oranı yüzde 21,1'dir. Başvuru sonucunu beklediğini söyleyen gazetecilerin çoğu (yüzde 57,9) 25-34 yaş grubundadır. Başvuru sonucunu hala alamayan gazetecilerden yüzde 21,4'ü 35-44 yaş aralığındadır. Mesleğin henüz başında olan gazetecilerin zorunlu bekleme süresi nedeniyle basın kartını alamamış olması normal kabul edilebilirken, yaş grupları itibarıyla mesleki deneyimleri yüksek gazetecilerin basın kartı başvurusuna yanıt alamamış olması dikkat çekicidir.

Basın kartı sahipliği cinsiyete göre incelendiğinde, basın kartı sahibi gazetecilerin dörtte üçünün (yüzde 76,2) erkek, dörtte birinin (yüzde 23,8) kadın olduğu görülmektedir (Tablo 12). Bu veri, yukarıda da bahsedilen medyadaki cinsiyet temelli eşitsizliğin tezahürlerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Tablo 12. Basın kartı sahipliğine göre cinsiyet dağılımı

		Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz.		
		Belirtmek istemiyorum	Kadın	Erkek
Basın kartınız var mı?	Evet		23,8%	76,2%
	Hayır	0,8%	29,3%	69,9%
	Başvurum bekleme sürecinde		31,6%	68,4%

Basın kartı sahipliği, çalışılan kuruluşun kapsamı çerçevesinde incelendiğinde, basın kartı sahibi her beş gazeteciden üçünün (yüzde 59,1) ulusal medyada, ikisinin (yüzde 39) ise yerel medyada çalıştığı görülmektedir (Tablo 13).

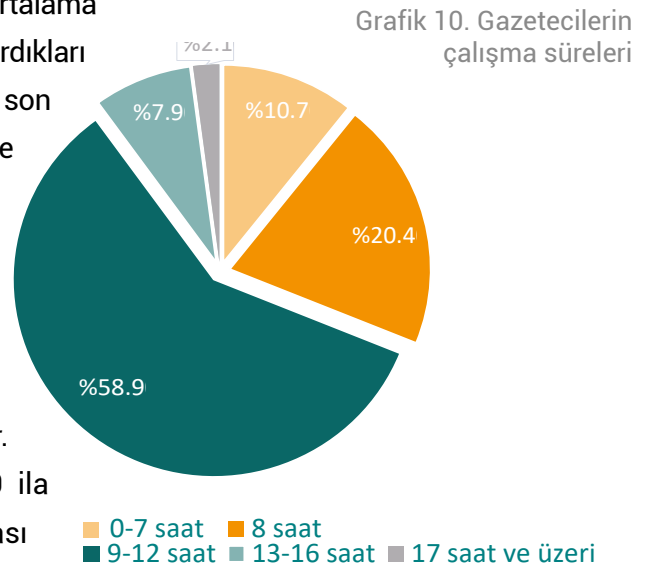
Tablo 13. Basın kartı sahipliğine göre çalışılan kuruluşun kapsamı

		Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun kapsamı nedir?	
		Yerel medya	Ulusal medya
Basın kartınız var mı?	Evet	39,0%	59,1%
	Hayır	33,1%	62,4%
	Başvurum bekleme sürecinde	15,8%	84,2%

Çalışma Süreleri

Gazetecilerin çalışma biçimleri, çalıştıkları mecralar ve basın kartı sahipliğinin ardından, çalışma koşullarının bir diğer önemli unsuru olarak çalışma süreleri de incelenmelidir. Bu noktada belirtmek gerekir ki, gazetecilerin çalışma sürelerinin durumu Türkiye'deki çalışma sürelerinin genel durumu ile paralellik göstermektedir. Türkiye'de hemen her sektörde uzun çalışma süreleri ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Ücretli çalışanların yüzde 90'ı haftalık 40 saatin üzerinde çalışmakta, gazeteciliği de içine alan hizmetler sektöründe bu rakam haftalık ortalama 48 saati bulmaktadır.⁶ Çalışanların kendilerine ayırdıkları yaşam zamanı itibariyle Türkiye, OECD ülkeleri içinde son sırada bulunmaktadır. Bu genel manzara içerisinde uzun çalışma süreleri gazeteciler için de ciddi bir sorun olarak öne çıkmaktadır.

Araştırmanın bulgularına göre her beş gazeteciden yalnızca biri (yüzde 20,4) yasal çalışma süresi olan günde 8 saat çalışmaktadır. Beş gazeteciden üçü (yüzde 58,9) ise günlük 9 ila 12 saat arasında çalışmaktadır. 13-16 saat arası

⁶ İş Kanunu'na göre haftalık olarak belirlenen çalışma süreleri, Basın İş Kanunu'nda günlük olarak belirlenmiştir. İş Kanunu'nda çalışma süreleri haftalık 45 saat olarak belirlenirken, Basın İş Kanunu'nda gazeteciler için çalışma süresi günlük 8 saat olarak düzenlenmektedir.

çalıştığını belirtenlerin oranı yüzde 7,9; günde 7 saate kadar çalıştığını belirtenlerin oranı ise yüzde 10,7'dir (Grafik 10). Bu verilerden hareketle günde 9 saat ve üzerinde çalışan gazetecilerin oranı yaklaşık yüzde 70'tir (yüzde 68,9).

Bu vahim tablo, Türkiye'de gazeteciliğin çalışma sürelerinin yasal çalışma sınırlarını bir hayli aştığını ve fiilen 9-12 bandına yerleştiğini göstermektedir. Bu durum, gazetecilerin kendilerini fiziksel, toplumsal, bireysel ve mesleki olarak yeniden üretmek için ayıracakları zamanların oldukça azaldığına işaret etmesi bakımından da oldukça kritiktir.

Çalışma süreleri cinsiyete ve yaşa göre değerlendirildiğinde gazeteciler arasında anlamlı bir farklılık oluşmadığı tespit edilmektedir. Benzer şekilde, meslekte çalışma yılı, mesleki pozisyon, çalışılan mecralar ve çalışılan kurumun kapsamı da uzun çalışma süreleri bakımından anlamlı bir farklılık yaratmamaktadır. Gözlemlenebilen tek farklılık, 13 saat ve üzeri çalışmanın yerel medyada (yüzde 15,3) ulusal medyaya (yüzde 7,1) göre daha fazla olmasıdır. Dolayısıyla çalışma sürelerinin uzunluğu tüm gazetecileri yatay kesen bir ortaklık olarak öne çıkmaktadır.

Ücretler

Uzun çalışma sürelerinin ardından çalışma koşullarının önemli bir boyutu olarak aylık ücretler/ gelirler de gazetecilerin mesleki ve toplumsal durumlarına ilişkin önemli bulgular sunmaktadır. Alandaki ücret skalası incelendiğinde, mesleki-kurumsal hiyerarşinin üst basamaklarına çıktıkça daha az sayıda gazeteci için artan ücretlerin bir yanda; alt kademelere inildikçe ise çoğalan sayıda gazeteci için azalan ücretlerin diğer yanda olduğu tespit edilmektedir. Bu bakımdan ücret dağılımının "piramit" benzeri bir model oluşturduğu söylenebilir (Grafik 11).

Grafik 11. Gazetecilerin ücretleri

Araştırmaya katılan her üç gazeteciden yaklaşık biri (yüzde 38,2) 3000 TL'ye kadar, diğer üçte biri (yüzde 35) 3001-5000 TL arasında ücret almaktadır. 5001-8000 TL ücret alanların oranı yüzde 16,1, 8001-10000 TL ücret alanların oranıysa yüzde 3,8'dir. 10001 TL ve üzerinde ücret alan gazetecilerin oranı oldukça düşüktür (yüzde 2,5).

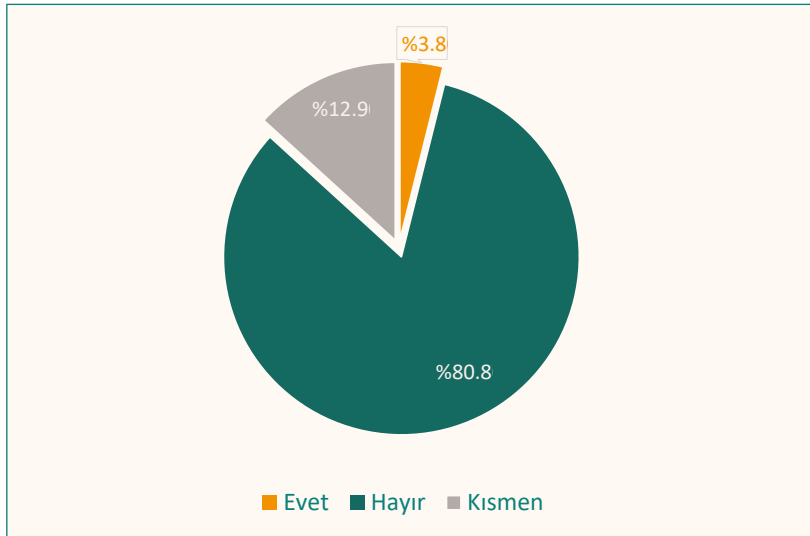

Ülkenin içinde bulunduğu kriz ve yüksek enflasyon durumu dikkate alındığında, gazetecilerin oldukça düşük ücretlerle çalışmak zorunda kaldığı vurgulanabilir. Öyle ki, bu araştırmanın yürütüldüğü tarihlerde geçerli olmamakla birlikte, 2022 yılı için yapılan düzenlemede net asgari ücret 4.250 TL olarak belirlenmiştir. Araştırmada, asgari ücretin içinde yer aldığı bant 3001-5000 TL aralığıdır ve bu aralıkta ücret alan gazetecilerin oranı yukarıda da belirtildiği gibi üçte birdir. Gazetecilik gibi toplumsal ve sembolik bir meslek alanında bu kadar düşük ücretlerin varlığı, gazetecilerin yalnızca geçimlerini sağlamaları açısından değil, aynı zamanda kendilerini geliştirebilmelerini, toplumsal-kültürel etkinliklere dahil olabilmelerini sağlayacak maddi imkanlarının kısıtlılığı gibi açılardan da oldukça zordur. Bu durumun gazetecilerin mesleki ve toplumsal vasıfları üzerinde de baskılayıcı bir etki yarattığı belirtilebilir.

Bu noktada gazetecilerin, aldıkları ücretlere ilişkin değerlendirmeleri önem kazanmaktadır. Gazetecilerin yüzde 80,8'i aldığı ücretin emeğinin karşılığı olmadığını düşünmektedir. Yüzde 12,9'u aldığı ücretin emeğinin karşılığını kısmen sağladığını belirtirken, yalnızca yüzde 3,8'lik kesim aldığı ücretin emeğinin karşılığına denk geldiğini belirtmektedir (Grafik 12). Bu sonuçlara göre, Türkiye'de gazeteciler emeklerinin karşılığını alamadıklarını düşünmektedirler. Bu durumun, gazetecilerde yıpranmışlığa ve mesleğe dönük yılgınlığa da kapı araladığı tahmin edilebilir.

Grafik 12. Gazetecilerin ücretlerinin emeklerinin karşılığı olup olmadığı

Ücretler, cinsiyete ve yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Yaş kategorisinde gözlemlenebilen tek fark 8001-10000 TL diliminde ücret alanların 35 yaş ve üzerindeki gazeteciler olmasıdır. 35 yaş altı gazetecilerin bu gelir düzeyine sahip olmadıkları görülmektedir.

Ücretler gazetecilerin çalışma biçimlerine göre incelendiğinde ise dikkate değer sonuçlara ulaşılmaktadır (Tablo 14). 212'li olarak istihdam edilenlerin dörtte biri (yüzde 23,6) 0-3000 TL aralığında, yarısı (yüzde 49,1) ise 3001-5000 TL aralığında ücret almaktadır. Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam edilenlerin üçte biri (yüzde 34,1) 0-3000 TL, diğer üçte biri (yüzde 31,7) ise 3001-5000 TL ücret almaktadır. Serbest gazetecilerin ise yarısından çoğu (yüzde 56,9) en çok

3000 TL'ye kadar gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Bu rakamlar oldukça vahimdir. Kendi haber platformunu yönetenlerin yarıya yakını (yüzde 47,4) 0-3000 TL bandında, üçte biri (yüzde 34,2) ise 3001-5000 TL aralığında gelire sahiptir.

Tablo 14. Gazetecilerin çalışma biçimlerine göre ücretler

		Gazetecilikten ortalama aylık geliriniz hangi aralıktadır?				
		0-3000 TL	3001-5000 TL	5001-8000 TL	8001-10000 TL	10001 TL ve üzeri
Şu andaki çalışma şeklinizi nasıl tanımlarsınız?	Bir medya kuruluşunda 212'li olarak istihdam ediliyorum	23,6%	49,1%	15,1%	7,5%	2,8%
	Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam ediliyorum	34,1%	31,7%	26,8%	2,4%	4,9%
	Serbest gazeteciyim	56,9%	26,2%	12,3%	1,5%	1,5%
	Kendi haber platformumu yönetiyorum	47,4%	34,2%	10,5%	2,6%	2,6%
	Emekli gazeteciyim	29,0%	29,0%	25,8%	3,2%	
	Diğer	46,7%	26,7%	20,0%		6,7%

Yukarıda vurgulandığı üzere, ekonominin güncel şartları kapsamında bakıldığında, bir medya kuruluşunda 212'li olarak istihdam edilen gazetecilerin neredeyse dörtte üçü (yüzde 72,7) Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam edilenlerin ise üçte ikisi (yüzde 65,8) 5001 TL'nin altında ücret almaktadır. Bu durum serbest gazetecilerde ve kendi haber platformunu yönetenlerde daha da ağırlaşmıştır. Serbest gazetecilerin yüzde 83,1'i, kendi haber platformunu yönetenlerin ise yüzde 81,6'sı aylık 5001 TL'nin altında bir gelire çalışmaktadır.

Ücretler, çalışılan kuruluşun kapsamına göre de anlamlı farklılıklar taşımaktadır (Tablo 15). Yerel medyada çalışan gazetecilerin yarısından çoğu (yüzde 52,3) 0-3000 TL aralığında bir gelire sahiptir. Bu kategoride 5000 TL'nin üzerinde bir gelire sahip olanların oranı oldukça azdır (yüzde 11,7). Ulusal medyada ise yüzde 30,6'lık bir kesim 0-3000 TL aralığında bir gelire sahipken, 3001-5000 TL aralığında geliri olanların oranı yüzde 37,2'dir. Gelir düzeyi arttıkça ulusal ve yerel medya arasındaki farkın da açıldığı tespit edilebilmektedir. 5001-8000 TL, 8001-10000 TL, 10001 ve üzeri gelir dilimlerine sahip olma oranı, yerel medyada ulusal medyaya göre oldukça düşüktür.

Tablo 15. Gazetecilerin çalıştıkları kurumun kapsamına göre ücretler

		Gazetecilikten ortalama aylık geliriniz hangi aralıktadır?				
		0-3000 TL	3001-5000 TL	5001-8000 TL	8001-10000 TL	10001 TL ve üzeri
Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun kapsamı nedir?	Yerel medya	52,3%	33,3%	9,0%	2,7%	0,9%
	Ulusal medya	30,6%	37,2%	20,4%	4,6%	3,1%

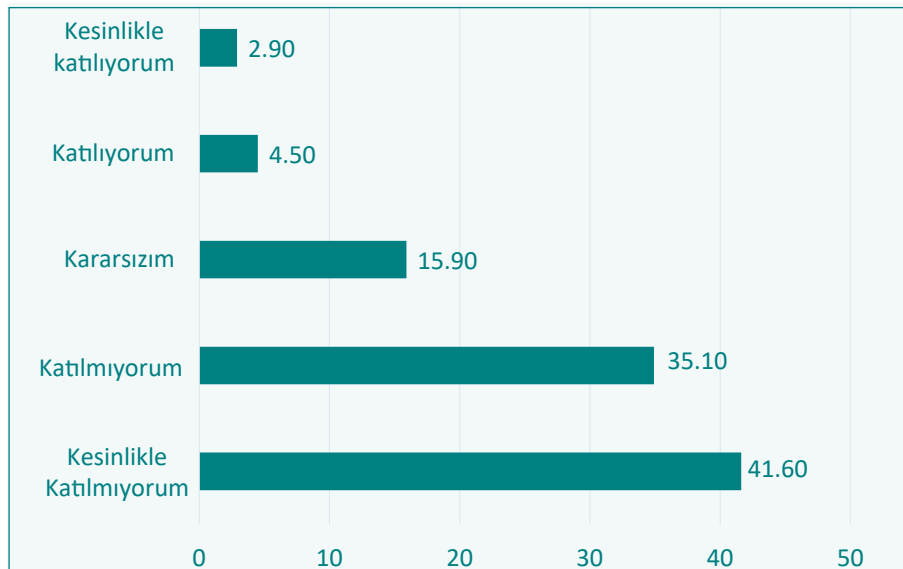
Ücretlere ilişkin bir diğer dikkat çeken durum, gazetecilerin çalıştıkları kurumun mecrasıyla ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır (Tablo 16). Bağımsız internet portallarında çalışan gazetecilerin yüzde 60'ı 0-3000 TL aralığında ücret almaktadır. Bu oran geleneksel gazete ve televizyonlarda yüzde 31,1, bir gazete ya da televizyonun internet portalında çalışanlarda yüzde 34,3, haber ajansında çalışanlarda ise yüzde 27,6'dır. Dolayısıyla bağımsız internet portallarında çalışanların yaklaşık üçte ikisi, geleneksel gazete/televizyonlarda ve gazete/televizyonların internet sitelerinde çalışanların yaklaşık üçte biri, haber ajanslarında çalışanların ise yaklaşık dörtte biri en çok 3000 TL ücretle çalışmaktadırlar. Ücretler 5000 TL'nin üzerine çıktıkça tüm mecralarda bu ücretlerle çalışanların oranları düşmektedir.

Tablo 16. Gazetecilerin çalıştıkları kurumun mecrasına göre ücretler

		Gazetecilikten ortalama aylık geliriniz hangi aralıktadır?				
		0-3000 TL	3001-5000 TL	5001-8000 TL	8001-10000 TL	10001 TL ve üzeri
Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun mecrası nedir?	Bağımsız internet portalı	60,3%	23,5%	8,8%	1,5%	1,5%
	Geleneksel gazete ya da televizyon	31,1%	36,5%	19,8%	6,0%	1,2%
	Bir gazete ya da televizyonun internet portalı	34,3%	37,1%	20,0%	2,9%	5,7%
	Haber ajansı	27,6%	55,2%	10,3%		6,9%
	Diğer	40,0%	30,0%	20,0%		10,0%

Buna paralel olarak, gazetecilerin ücretleri ve geçim pratiklerine dönük ifadeleri de çarpıcıdır. "Aldığım ücretle geçimimi rahatlıkla sağlayabiliyorum" ifadesine katılmayan gazetecilerin oranı toplam yüzde 76,7'dir. Dolayısıyla her dört gazeteciden üçü aldığı ücretle geçimini rahatça sağlayamadığını belirtmektedir. Ücretinin geçimini sağlamaya yettiğini ifade eden gazetecilerin oranı ise yalnızca yüzde 7,4'tür (Grafik 13).

Grafik 13. "Aldığım ücretle geçimimi rahatlıkla sağlayabiliyorum"

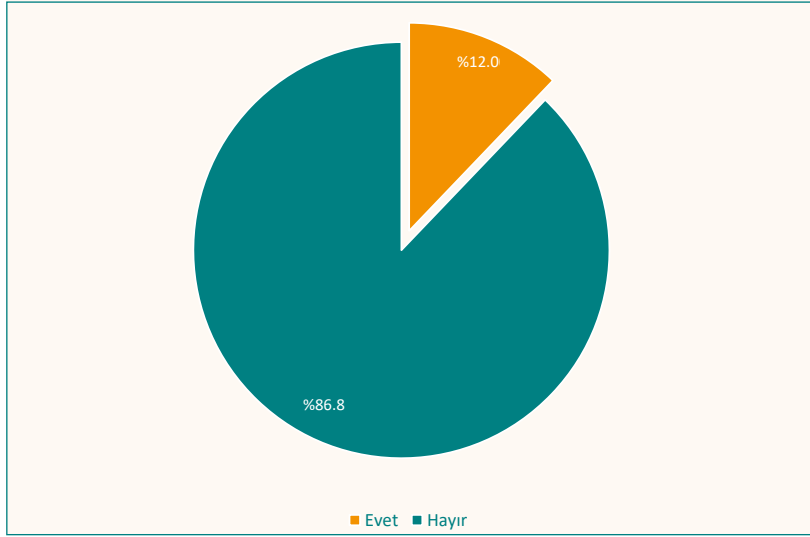

Bu sonuçlar, Türkiye'de gazeteciliğe ilişkin ağır tablonun önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu durum yukarıda vurgulanan uzun çalışma süreleri ile birlikte düşünüldüğünde, ülke genelinde gazetecilerin çok uzun sürelerle çalışmalarına karşın oldukça düşük ücretler aldıkları ve asgari geçim olanaklarından yoksun oldukları ortaya çıkmaktadır. Genel olarak, Türkiye'de gazetecilerin çok çalışıp az kazandıkları ve çalışmakla kazanmak arasındaki uçurumun giderek büyüdüğü söylenmelidir. Temeldeki bu adaletsiz durumun ise mesleğin diğer boyutlarında da olumsuz sonuçlara yol açabileceğini düşünmek yanlış olmayacaktır.

İşe Dönük Kaygılar

Çalışma koşulları kapsamında incelenmesi gereken son başlık, gazetecilerin işleriyle ilgili gelecek kaygılarıdır. Araştırmaya katılan gazetecilerin çok büyük bir bölümü (yüzde 86,8) işleriyle ilgili gelecek kaygısı taşıdıklarını, yüzde 12'si ise böyle bir kaygı duymadıklarını belirtmiştir (Grafik 14).

Grafik 14. Gazetecilerin işlerine dönük gelecek kaygısı

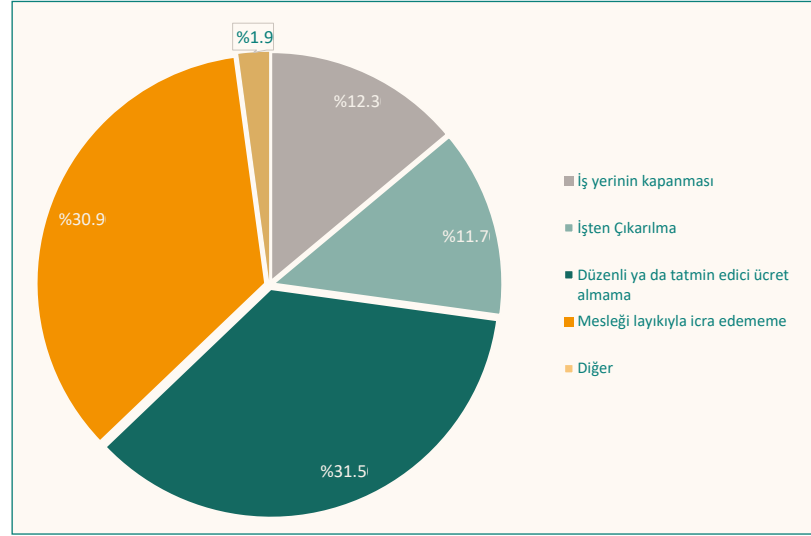

Kaygı oranının yüksekliğinden de beklenebileceği gibi bu konuda gazeteciler arasında cinsiyet, yaş, çalışma biçimi, pozisyon, çalışılan mecra ve çalışılan kurumun kapsam gibi kategorilerde anlamlı farklılıklar bulunmamakta, işe dönük kaygılar da tıpkı çalışma süreleri gibi tüm gazetecileri yatay kesen ortak bir sorun olarak öne çıkmaktadır.

Kaygı oranının yüksekliğine paralel olarak, en çok kaygı duyulan unsurun ne olduğu da önemlidir (Grafik 15). İşe dönük en çok kaygı duyulan unsur düzenli ya da tatmin edici ücret alamamaktır. Her üç gazeteciden biri (yüzde 31,5) bu kaygısını belirtmiştir. Daha önce ücretler konusunda sözü edilen karanlık tablo düşünüldüğünde, bu kaygının gazeteciler nezdindeki önemi oldukça anlaşılır olmaktadır. En çok kaygı duyulan ikinci unsur ise mesleği layıkıyla icra edememektir. Yine yaklaşık her üç gazeteciden biri (yüzde 30,9) bu kaygısını vurgulamıştır. Mesleki kaygıların ikinci sırada yer alması, gazetecilerin mesleklerinin mevcut durumuna dair farkındalıklarını gösteren ve bu konuda bir mesleki savunuyu refleksine sahip olduklarını işaret eden bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Söz konusu kaygıları sırasıyla işyerinin kapanması (yüzde 12,3) ve işten çıkarılma (yüzde 11,7) takip etmektedir.

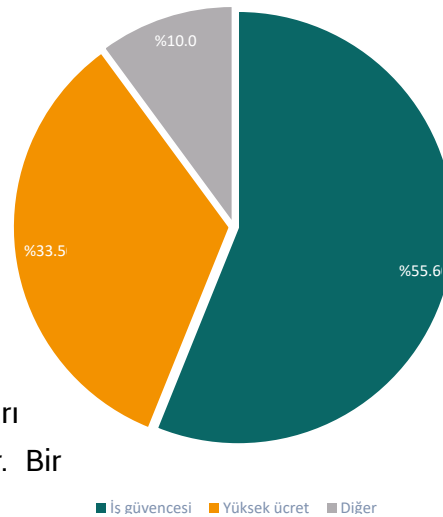
Grafik 15. Gazetecilerin işlerine dönük en çok kaygı duydukları konular

Yüzde 1,9'luk "Diğer" seçeneği içerisinde ise, "ülkedeki antidemokratik gelişmeler", "meslek örgütlerinin etkisizliği nedeniyle sektörün başka yönlere evrilmesi", "meslektaşlar arası rekabetin öne çıkmasıyla dayanışmanın ger planda kalması", "gazeteciliğin itibarsızlaştırılması", "işsizlik süreçlerinin ardından yeniden iş bulamama", "ekonomik ve siyasi nedenlerle bağımsız olamama", "sosyal güvencelerden mahrum olma" ve özellikle yerel medyadaki gazetecilerce "çıkarmakta oldukları gazeteyi sürdürmemek" gibi kaygılar dile getirilmiştir. İşe dönük kaygılar konusunda gazeteciler arasında yine cinsiyet, kapsam, mecra gibi kategorilere göre anlamlı farklılıklar bulunmadığı, farklı koşullara ve özelliklere sahip gazetecilerin bu konuda da ortak eğilimlerde bulunduğu not edilmelidir.

Bu süreçle paralel bir başka bulgu, gazetecilerin iş güvencesi ve yüksek ücret arasında bir kıyaslama yapmaları gerekse hangisini tercih edeceklerine dönük yanıtlarıdır (Grafik 16). Araştırmaya katılan gazetecilerin yarısından çoğu (yüzde 55,6) iş güvencesini, üçte biri (yüzde 33,5) ise yüksek ücret seçeneğini tercih edeceğini belirtmiştir. Her iki talebin de yukarıda incelenen gelecek kaygısıyla bağlantısı olduğu söylenebilir. Bu kaygı neticesinde ya güçlü bir eğilim olarak iş güvencesinin arandığı ya da kendi kendini güvenceye alma isteği olarak yüksek ücret arayışının öne çıktığı düşünülebilir.

Grafik 16. Gazetecilerin iş güvencesi ve yüksek ücret kıyaslamasına dönük tercihleri

Her iki seçeneğin dışında bir görüş belirtenlerin oranı ise yüzde 10'dur. Bu seçeneği işaretleyenlerin bir kısmı tercihlerini "hem iş güvencesi hem de yüksek ücret" şeklinde açıklamışlardır. Günümüz koşullarının ağırlığında "cüretkar" görünebilecek bu talep, gazetecilerin hakları, talep ve mücadele ufukları için olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir. Bir

diğer kesim ise tercihlerini “demokrasi ve hukukun tesisi”, “ifade özgürlüğü ve özgür gazetecilik”, “gazeteci olarak değer görmek”, “mesleğin güvenilirliğinin yeniden kazanılması” ve “iş bulabilmek” şeklinde ifade etmiştir. Bu ifadeler de gazeteciliğin bir meslek olarak değersizleşmesine karşı oldukça anlamlı itirazlar olarak not edilebilir. Yanıtlar arasındaki “iş bulabilmek” ifadesi ise, sektörde işsizliğin giderek kalıcı ve derin bir sorun haline gelmekte olduğunu gösteren işaretlerden biridir. Öyle ki geniş bir kapsama ve uzun sürelere yayılan işsizlik karşısında nasıl olursa olsun bir iş bulabilme arayışı, iş güvencesi ve yüksek ücret taleplerinden daha önce gelen ve bu iki talebi de dillendirmeye izin vermeyen yapısal bir sorun olarak değerlendirilebilir.

Gazetecilerin işlerine dönük gelecek kaygısının yüksekliği bir yandan sektördeki derin güvencesizlik ve işsizlik pratikleriyle, diğer yandan ise mesleğe dönük ağır politik baskılarla ilişkilidir. Bu açıdan gazetecilerin geleceklerine dönük kaygıları, iç içe geçmiş ekonomik, siyasal ve mesleki problemlerin bir bileşkesi olarak ortaya çıkmakta ve içselleşmektedir. Bu kaygı durumunun, Türkiye’de gazetecilerin meslekleriyle kurdukları ilişkinin önemli bir boyutunu oluşturduğu iddia edilebilir.

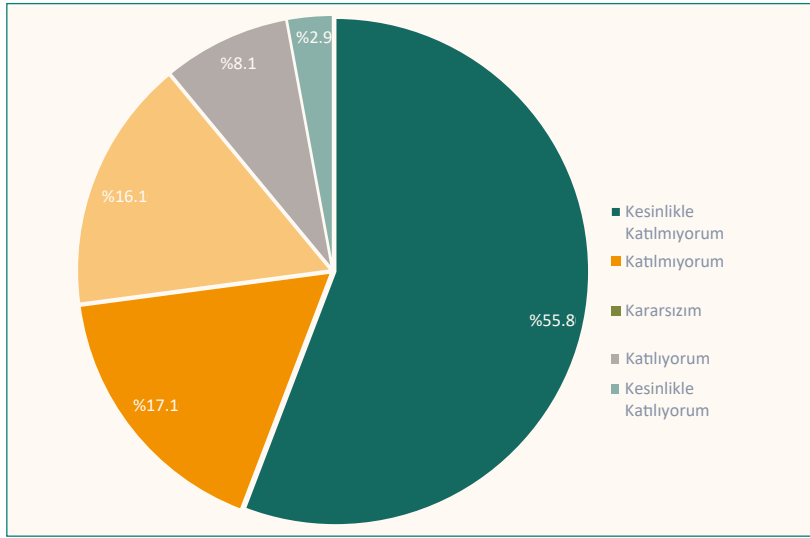
III. HABER ÜRETİM SÜRECİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Haber üretim sürecine ilişkin bulgular ifade özgürlüğü, sansür-otosansür uygulamaları, tehdit, saldırı, yargılanma ve cinsiyete dayalı ayrımcılık pratikleri gibi başlıklar altında ele alınabilir. Gazeteciliğin çekirdeği olarak haber üretim süreci, mesleki değerlerin ve niteliklerin gündeme geldiği, gazetecilerin deneyim ve sorunlarının somutlaştığı temel nokta olması bakımından önemlidir.

İfade Özgürlüğü

Haber üretim sürecine ilişkin ilk önemli bulgu gazetecilerin mesleklerini özgürce yapıp yapamadıklarına dönük değerlendirmeleridir. Araştırmaya katılan gazetecilerin yaklaşık dörtte üçü (yüzde 72,9) mesleğini özgürce yapamadığını çeşitli düzeylerde belirtirken, yüzde 16,1'i bu konuda kararsız olduğunu ifade etmiştir. Mesleğini özgürce yapabildiğini söyleyenlerin oranı ise yüzde 11'dir (Grafik 17).

Grafik 17. "Mesleğimi özgürce yapabiliyorum"

Mesleğin özgürce yapılamadığına dönük bu değerlendirmeler, ulusal ve yerel medya kapsamında anlamlı bir farklılık taşımamakta, hem yerel medya hem de ulusal medyadaki gazeteciler mesleklerini özgürce yapamadıkları noktasında birleşmektedir. Medyada çalışma pozisyonlarına (muhabir, yönetici vb.), çalışma biçimlerine (212'li, serbest vb.), cinsiyete, yaşa ve çalışma mecrasına (internet portalı, geleneksel gazete ya da televizyon vb.) göre de aynı durum geçerlidir. Bu manzara, Türkiye'deki gazetecilik ortamı için oldukça karanlık bir tabloyu işaret etmektedir.

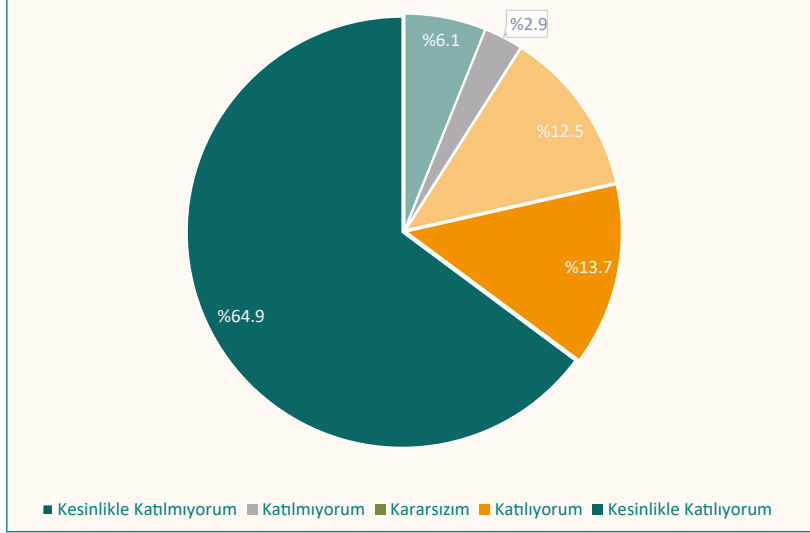
Mesleğin özgürce yapılamadığının belirtildiği noktada, güvencesizliğin rolüne ilişkin de önemli bulgular ortaya çıkmıştır. Gazetecilerin dörtte üçünden fazlası (yüzde 78,6) güvencesizliğin ifade

özgürlüğünü olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır. Yüzde 12,5'lik kesim bu konuda kararsız olduğunu belirtirken, yüzde 9'u bu fikre katılmadığını ifade etmiştir (Grafik 18).

Grafik 18. "Güvencesiz çalışma ifade özgürlüğünü olumsuz etkilemektedir"

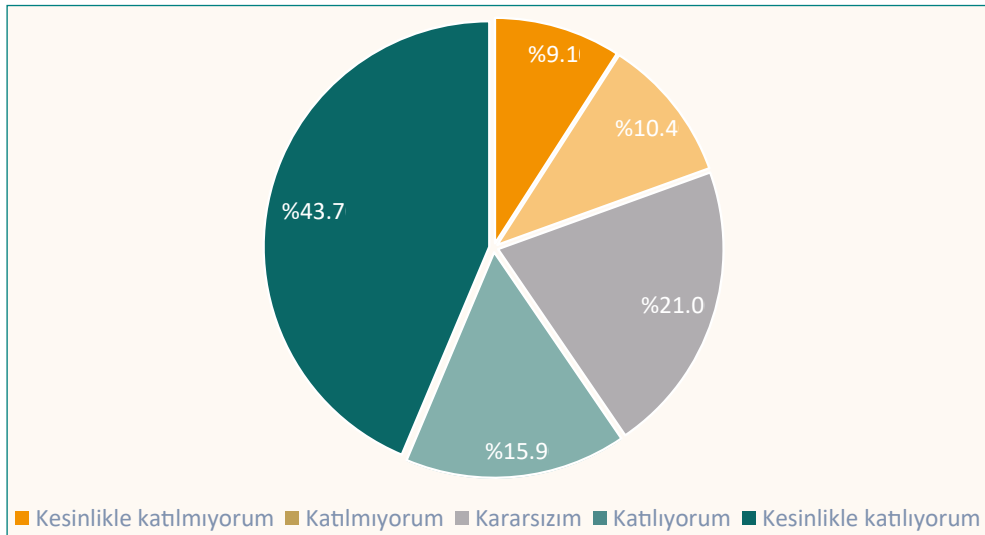

Bu tablo, gazetecilik mesleğinde çalışma koşullarının da mesleğin icrasına doğrudan etki ettiğini göstermesi bakımından dikkate değerdir. Buradan hareketle belirtmek gerekir ki, özgür bir medya ortamının oluşması, sürdürülebilir kılınması ve baskılara karşı dayanıklılığının artırılması yalnızca siyasal özgürlüklerle değil, aynı zamanda gazetecilerin çalışma ilişkilerine dönük güvencelerle de mümkün hale getirilebilir.

Sansür-Otosansür Uygulamaları

Haber üretim sürecine ilişkin önemli bulgulardan bir diğeri haber faaliyetlerinin sansüre uğrayıp uğramadığıdır. Araştırmaya katılan her beş gazeteciden üçü (yüzde 59,6) haber faaliyetlerinin sansüre uğradığına kesinlikle katıldığını/katıldığını belirtmiştir (Grafik 19).

Grafik 19. "Haber faaliyetlerimin sansüre uğradığı oldu/oluyor"

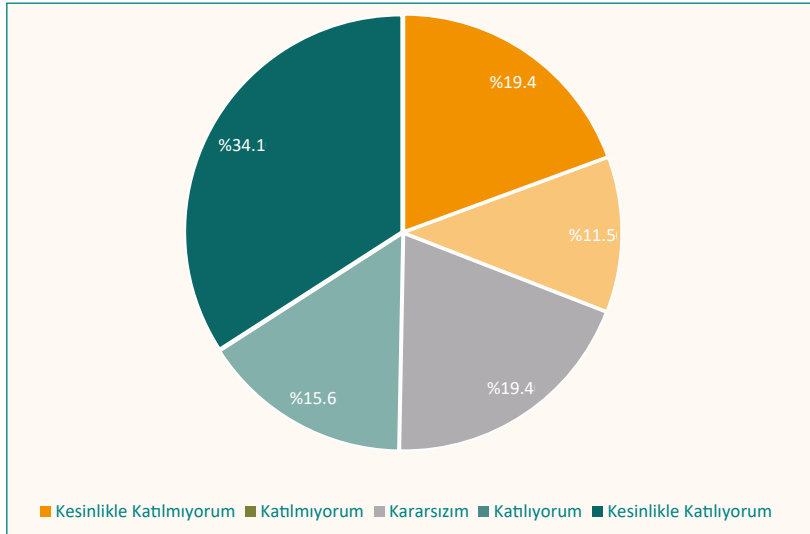

Bu tablo, sansür konusunda Türkiye'deki medyanın oldukça zorlu bir süreçte bulunduğunu göstermektedir. Sansürün yaygınlığı, medyanın içinde bulunduğu baskı ortamının derinliğini gösterdiği kadar, sansürün doğallaşması tehlikesini de içinde barındırmaktadır. Bu nedenle sansür mekanizmalarının gazeteciler üzerinde nasıl, hangi kurumsal ya da enformel yollarla işletildiğinin ve aktörlerinin kimler olduğunun ayrıca araştırılması önemlidir.

Haber üretim sürecinde sansür kadar önemli bir diğer olgu da otosansürdür. Otosansür, gazetecilerin, yayınlanmayacağı ya da eleştirileceği kaygısıyla haberlerinden vazgeçmeleri ya da haberdeki bazı unsurları kendi pratikleriyle sansüre uğratmaları olarak tanımlanabilir. Otoriter siyasi iklimlerde otosansür, neredeyse sansür kadar yaygın ve ciddi bir problem olarak ortaya çıkmaktadır.

Araştırmaya katılan gazetecilerin yarısı (yüzde 49,7) "haber üretirken içeriğin yayınlanmayacağı veya eleştirileceği kaygısıyla haberden vazgeçtiğim oldu" cümlesine kesinlikle katıldığını/katıldığını belirtmiştir. Yaklaşık üçte biri (yüzde 30,9) bu duruma katılmadığını/kesinlikle katılmadığını ifade etmiştir (Grafik 20).

Grafik 20. "Haber üretirken içeriğin yayınlanmayacağı veya eleştirileceği kaygısıyla haberden vazgeçtiğim oldu"

Gazetecilerin yaklaşık beşte biri (yüzde 19,4) bu konuda kararsız olduğunu ifade etmektedir. Otosansüre ilişkin kararsızlık ifadelerinin bu denli yüksek oluşu oldukça dikkat çekicidir. Tahmin edilebilir ki otosansür uygulamak zorunda kalmak, gazeteciler için hem mesleki hem de insani olarak oldukça yıpratıcı ve zorlayıcı bir süreçtir. Kararsız olduğunu belirtenlerin yanıtlarını bu gözle de düşünmek mümkündür.

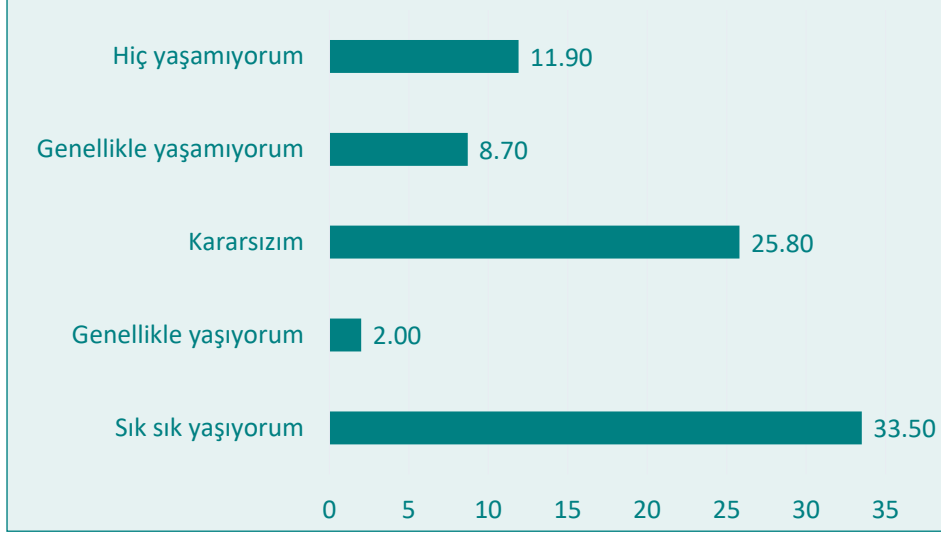
Bu konuda gazeteciler arasında cinsiyete, yaşa, medyadaki pozisyonuna, çalışma şekline, çalışılan mecra ve çalışılan mecranın kapsamına göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Gazeteciler otosansür konusunda da benzer eğilimlerde ortaklaşmaktadır.

Tehdit, Suçlanma, Gözaltına Alınma ya da Yargılanma Pratikleri

Haber üretim sürecine ilişkin bir başka bulgu gazetecilerin, yaptıkları haberlerden dolayı suçlanma ya da yargılanma kaygılarıdır. "Yaptığınız haberler nedeniyle suçlanma ya da yargılanma kaygısını ne sıklıkla yaşıyorsunuz" sorusuna gazetecilerin yarısından fazlası genellikle/sık sık yaşadığı yanıtını verirken, dördte biri (yüzde 25,8) kararsız olduğunu bildirmiştir. Beşte biri (yüzde 20,6) ise böyle bir kaygıyı yaşamadığını belirtmektedir (Grafik 21).

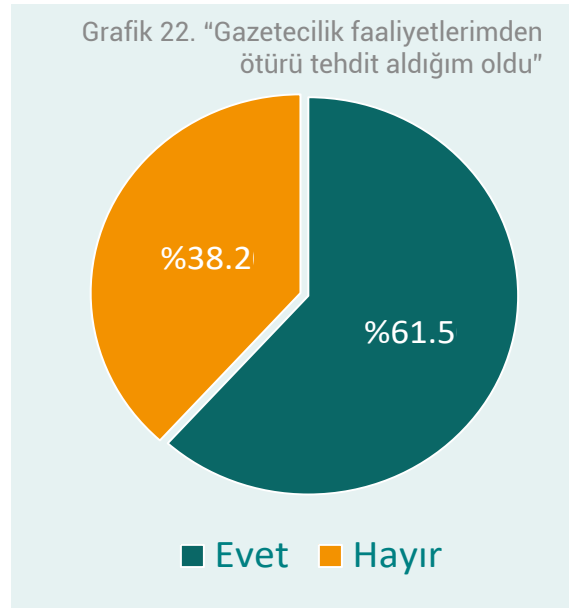
Grafik 21. "Yaptığınız haberler nedeniyle suçlanma ya da yargılanma kaygısını ne sıklıkla yaşıyorsunuz"

Gazetecilerin yaptığı haberlerden dolayı suçlanma ya da yargılanma kaygısı yaşayanların oranının yüksekliği, Türkiye'deki basın ve ifade özgürlüğüne dönük karanlık tablonun bir parçasını oluşturmaktadır. Gazeteciler çalışma koşullarındaki, ifade özgürlüklerindeki, sansür ve otosansür süreçlerindeki tün zorluk ve kaygılarına ek olarak bir de suçlanma ya da yargılanma kaygısı taşımaktadırlar. Bu durum, bir yandan gazetecilerin üzerindeki yüklerin ağırlığını göstermesi açısından önemlidir.

Diğer yandan ise özgür haber üretimi önündeki engellerin ne kadar katmerlenmiş olduğunu ortaya sermektedir. Gazeteciler arasında cinsiyet, yaş, çalışma şekli vb. gibi kategoriler ekseninde bu konuda da anlamlı farklılıklar bulunmamakta, yargılanma kaygısı da ortak eğilimlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Gazeteciler için iktidar tarafından hedef gösterilmek, suçlanmak, haksız yere yargılanmak ya da tutuklanmak gibi uygulamaların giderek arttığı bir medya ortamında bu kaygının varlığı maalesef şaşırtıcı olmamaktadır.

Grafik 22. "Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü tehdit aldığım oldu"

Gazetecilik faaliyetlerinden dolayı yargılanma kaygısına ek olarak, doğrudan tehdit almak da önemli bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Her beş gazeteciden üçü (yüzde 61,5) gazetecilik faaliyetlerinden ötürü tehdit aldığını belirtmiştir (Grafik 22).

Çalışılan mecranın kapsamı bağlamında incelendiğinde (Tablo 17), yerel medyadaki her üç gazeteciden ikisinin (yüzde 66,7), ulusal medyada ise her beş gazeteciden üçünün (yüzde 60,2) tehdit aldığı tespit edilmektedir.

Bu veriler, haber üretim sürecinde tehdit alma pratiklerinin medyanın ulusal ya da yerel her coğrafyasında geçerli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Buradan hareketle, gazetecileri yaptıkları faaliyetlerden ötürü tehdit etmenin otoriterleşen siyasal iklimle birlikte çok daha sıradan bir uygulama haline dönüştüğü düşünülebilir.

Tablo 17. Çalışılan kurumun kapsamına göre tehdit alma durumu

		"Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü tehdit aldığım oldu"	
		Evet	Hayır
Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun kapsamı nedir?	Yerel medya	66,7%	33,3%
	Ulusal medya	60,2%	39,8%

Yaşa göre değerlendirildiğinde ise, yaş arttıkça tehdit aldığını belirten gazetecilerin oranının arttığı görülmektedir (Tablo 18). 35 yaş altı gazetecilerde bu oran yarıya yaklaşırken (yüzde 47,7), 45 yaş ve üzerine çıkıldıkça her dört gazeteciden en az üçünün (yüzde 74,4) gazetecilik faaliyetlerinden ötürü tehdit aldığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 18. Yaşa göre gazetecilik faaliyetlerinden ötürü tehdit alma durumu

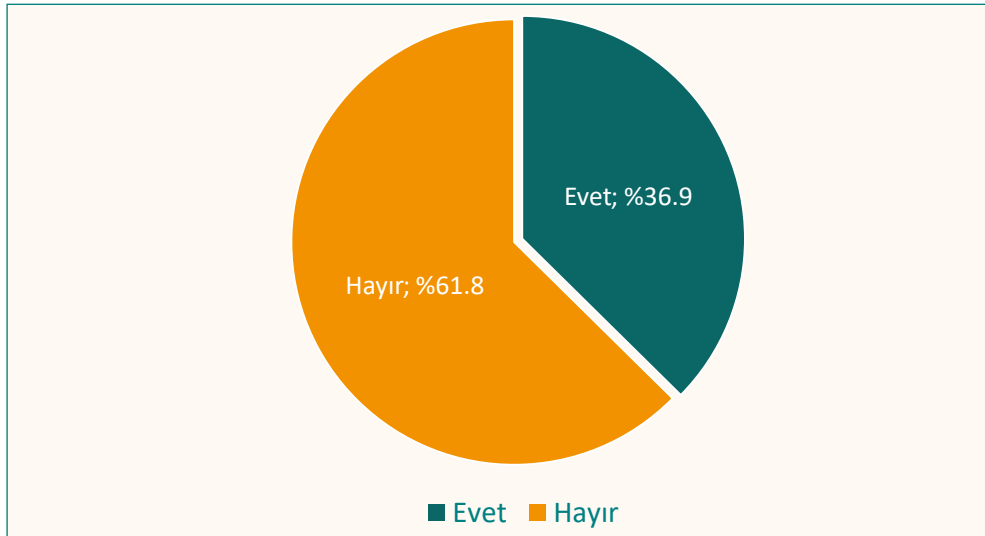
		"Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü tehdit aldığım oldu"	
		Evet	Hayır
Yaş	18-24	33,3%	61,1%
	25-34	47,7%	52,3%
	35-44	60,5%	39,5%
	45-54	74,4%	25,6%
	55-64	78,0%	22,0%
	65 ve üzeri	89,5%	10,5%

Bu oranların büyüklüğü, gazetecilere dönük baskı ve yıldırma girişimlerinin haber üretim süreçlerinin içsel bir ögesi haline geldiğini göstermesi bakımından çarpıcıdır. Diğer yandan ise bu durum, gazetecilerin direnmek ya da boyun eğmek zorunda kaldıkları baskıların çeşitliliğini ortaya sermektedir.

Bununla paralel bir diğer bulgu, gazetecilik faaliyetlerinden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma gibi süreçlerin varlığıdır (Grafik 23). Araştırmaya katılan gazetecilerin üçte birinden fazlası (yüzde 36,9) gazetecilik faaliyetlerinden ötürü gözaltına alındığını ya da yargılandığını ifade etmektedir.

Grafik 23. "Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma gibi süreçler yaşadım"

Gözaltına alınma ya da yargılanma süreçleri cinsiyete ve yaşa göre kimi farklılıklar göstermektedir. Kadın gazetecilerin dörtte biri (yüzde 23,5), erkek gazetecilerinse yarıya yakını (yüzde 42) gazetecilik faaliyetlerinden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma gibi süreçler yaşadığını belirtmektedir (Tablo 19).

Tablo 19. Cinsiyete göre gazetecilik faaliyetlerinden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma durumu

		"Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma gibi süreçler yaşadım"	
		Evet	Hayır
Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz	Belirtmek istemiyorum		100,0%
	Kadın	23,5%	72,9%
	Erkek	42,0%	57,6%

Söz konusu süreçler yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde ise, yaş arttıkça gözaltına alınma ya da yargılanma süreçlerinin de arttığı görülmektedir. 18-24 yaş arası gazeteciler arasında gözaltına alınan ya da yargılananların oranı yüzde 11,1 iken, bu oran 25-34 yaş aralığında yüzde 28'e, 35-44 yaş aralığında ise yüzde 43,4'e yükselmektedir (Tablo 20).

Tablo 20. Yaş gruplarına göre gazetecilik faaliyetlerinden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma durumu

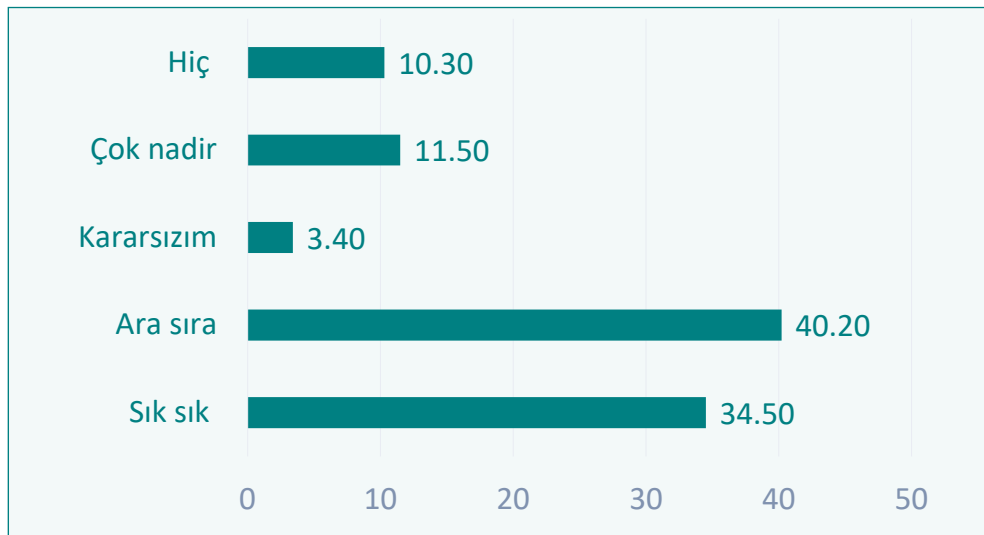
		"Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma gibi süreçler yaşadım"	
		Evet	Hayır
Yaş	18-24	11,1%	83,3%
	25-34	28,0%	70,1%
	35-44	43,4%	56,6%
	45-54	46,5%	53,5%
	55-64	42,0%	56,0%
	65 ve üzeri	52,6%	47,4%

Burada dikkat çeken nokta, henüz mesleğinin başındaki 18-24 yaş aralığındaki her on gazeteciden birinin gözaltına alınma ya da yargılanma gibi deneyimler yaşamış olmasıdır. Buradan hareketle gazetecilerin ifade özgürlüğüne dönük zorlukları ve baskının çeşitli biçimlerini genç yaşlarından ve mesleğin ilk yıllarından itibaren yaşamaya başladıkları söylenebilir. Gazetecilik faaliyetlerinden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma, ulusal ve yerel medyaya göre anlamlı farklılıklar taşımamaktadır. Aynı şekilde gazetecilerin çalışma şekline ve çalıştıkları mecraaya göre de süreç farklılaşmamakta, gözaltına alınma ve yargılanma pratikleri tüm gazeteciler arasında benzer eğilimler göstermektedir.

Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık Deneyimleri

Haber üretim sürecinde tehdit alma, gözaltına alınma ya da yargılanma pratiklerinin yanı sıra özellikle kadın gazeteciler için geçerli olan bir diğer unsur, cinsiyete dayalı ayrımcılığa uğramaktır. Gazetecilik faaliyetini sürdürürken cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa maruz kaldığını belirten kadın gazetecilerin oranı yüzde 86,2'dir (Grafik 24). Oldukça yüksek olan bu oran Türkiye medya ortamında cinsiyete dayalı ayrımcılığın ne kadar yaygın olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu oran içerisinde her beş kadın gazeteciden ikisi (yüzde 40,2) söz konusu ayrımcılık pratiklerine ara sıra uğradığını belirtirken, her üç kadın gazeteciden biri (yüzde 34,5) ise sık sık ayrımcılığa uğradığını ifade etmektedir.

Grafik 24. Gazetecilik faaliyetlerini sürdürürken cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğrama sıklığı

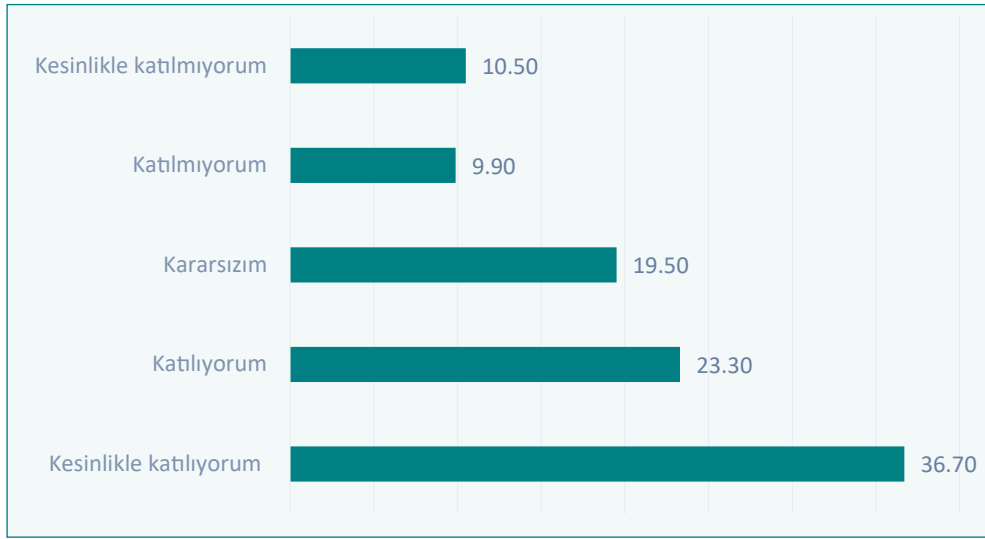

Cinsiyete dayalı ayrımcılık pratikleri kadın gazetecilerin yaş gruplarına, çalışma şekillerine, çalıştıkları kuruluşun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar göstermemekte, tüm kadın gazetecileri ortak kesen bir eğilim olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye’de haber üretim sürecinin kadın gazeteciler için özgün sorunlar barındırdığı, bu gazetecilerin mesleğin çeşitli zorluklarıyla baş etmenin yanı sıra cinsiyete dayalı ayrımcılık pratikleriyle de baş etmek durumunda kaldıkları vurgulanmalıdır.

Haber üretim sürecindeki tüm bu sorunlar, gazetecilerin meslekleriyle olan ilişkilerini olumsuz etkilemekte ve mesleğe dönük inançlarını erozyona uğratmaktadır. Araştırmaya katılan gazetecilerin beşte üçü (yüzde 60) mesleğe olan inancının zamanla yıprandığını ifade etmektedir (Grafik 25).

Grafik 25. “Mesleğime olan inancımın zamanla yıprandığını hissediyorum”

Gazetecilerin üçte biri (yüzde 36,7) mesleğe olan inancının zamanla yıprandığı fikrine kesinlikle katıldığını belirtirken, dörtte biri (yüzde 23,3) bu fikre katıldığını söylemektedir. Gazetecilerin yaklaşık beşte biri (yüzde 19,5) bu konuda kararsız olduğunu, diğer beşte biri (yüzde 20,4) ise bu fikre katılmadığını ve kesinlikle katılmadığını vurgulamıştır.

Kadın ve erkek gazeteciler arasında bu konuda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Yaş gruplarına göre de anlamlı bir farklılık oluşmamasına karşın, özellikle 18-24 ve 25-34 yaş aralığındaki azımsanmayacak orandaki genç gazetecinin mesleğe olan inançlarının yıprandığını ifade etmeleri oldukça çarpıcıdır. 18-24 yaş aralığındaki her üç gazeteciden biri (yüzde 35,2) mesleğe olan inancının yıprandığını ifade ederken, bu oran 25-34 yaş aralığında üçte ikiye (yüzde 66,3) yükselmektedir (Tablo 21).

Tablo 21. Yaş gruplarına göre mesleğe olan inancın yıpranması

		"Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma gibi süreçler yaşadım"				
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Yaş	18-24	17,6%	29,4%	17,6%	17,6%	17,6%
	25-34	9,3%	8,4%	15,9%	16,8%	49,5%
	35-44	10,5%	13,2%	25,0%	25,0%	26,3%
	45-54	9,5%	7,1%	23,8%	33,3%	26,2%
	55-64	8,2%	6,1%	22,4%	24,5%	38,8%
	65 ve üzeri	22,2%	5,6%	5,6%	27,8%	38,9%

Mesleğe olan inancın zamanla yıpranması gazetecilerin çalışma şekline, çalıştıkları kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar göstermemekte, mesleğe dönük yıpranmışlık hissi tüm gazetecileri ortak kesen bir eğilim olarak ortaya çıkmaktadır. Gazetecilerin mesleklerine olan inançlarının yıpranması, Türkiye'deki gazetecilik ortamının nitelikleri ve mesleğin geleceği açısından oldukça zorlu ve korkutucu bir manzarayı işaret etmektedir.

Genel olarak bakıldığında haber üretim süreçlerinin gazetecilerin mesleki dinamikleri üzerinde oldukça kısıtlayıcı etkilerle dolu olduğu belirtilmelidir. Bu ortamda gazeteciler sansür, otosansür, baskı, tehdit, yargılama, ayrımcılık gibi birçok engel ve tehlike altında haber üretimini devam ettirmeye çalışmaktadır. Bu noktada, araştırmada mesleği özgürce yapabilmek ile mesleğe olan inancın yıpranması arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edildiğini vurgulamak gerekir. Gazetecilerin, mesleklerini özgürce yaptıklarına dönük inançları azaldıkça, mesleğe dönük yıpranmışlık hisleri artmaktadır. Bunun da hem haber üretim sürecinde hem de gazetecilerin kendilerine ve mesleklerine dönük motivasyonlarında önemli bir anlam kaybı ve erozyon yarattığı iddia edilebilir.

Bu kısıtlayıcı süreçlerin gerçeğin haberleştirilmesi ve demokratik bir kamuoyunun oluşması önünde yarattığı engeller ise üzerinde ayrıca düşünülmesi gereken kritik sorun alanları olarak öne çıkmaktadır.

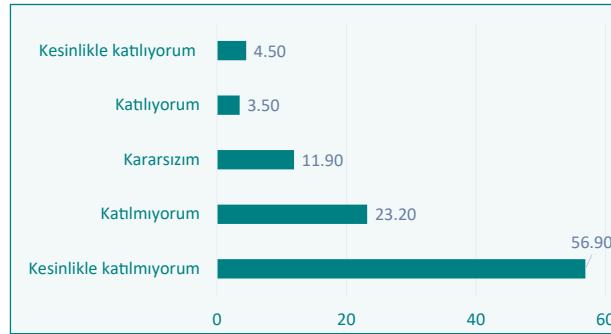

IV. MESLEĞİN ANLAMI VE TOPLUMSAL YARARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bu bölümde gazetecilerin mesleklerine, onun toplumsal konumuna ve işlevine dönük kavrayışları, bu süreçte kendilerini konumlandıkları yere ve toplumsal saygınlıklarına dönük değerlendirmeleri incelenecektir. Bu inceleme, gazetecilerin mesleklerine ve kendilerine dönük imgelemlerini ele almak bakımından önemlidir. Keza gazetecilerin mesleklerine olan inançları ve yükledikleri anlamlar ile kendilerine dönük motivasyonları ve topluma dönük sorumlulukları gibi niteliklerin anlaşılmasında bu imgelemin rolü büyüktür.

Bu kapsamda ele alınabilecek ilk bulgu gazetecilerin, yaptıkları işe dönük yaklaşımlarıdır. Araştırmaya katılan gazetecilerin oldukça büyük bölümü (yüzde 80,1) "yaptığımız iş herkes tarafından kolaylıkla yapılabilir" ifadesine katılmamaktadır. Her on gazeteciden biri (yüzde 11,9) bu konuda kararsızlığını ifade ederken, yalnızca yüzde 8'lik bir bölüm bu fikre katıldığını belirtmektedir (Grafik 26).

Grafik 26. "Yaptığımız iş herkes tarafından kolaylıkla yapılabilir"

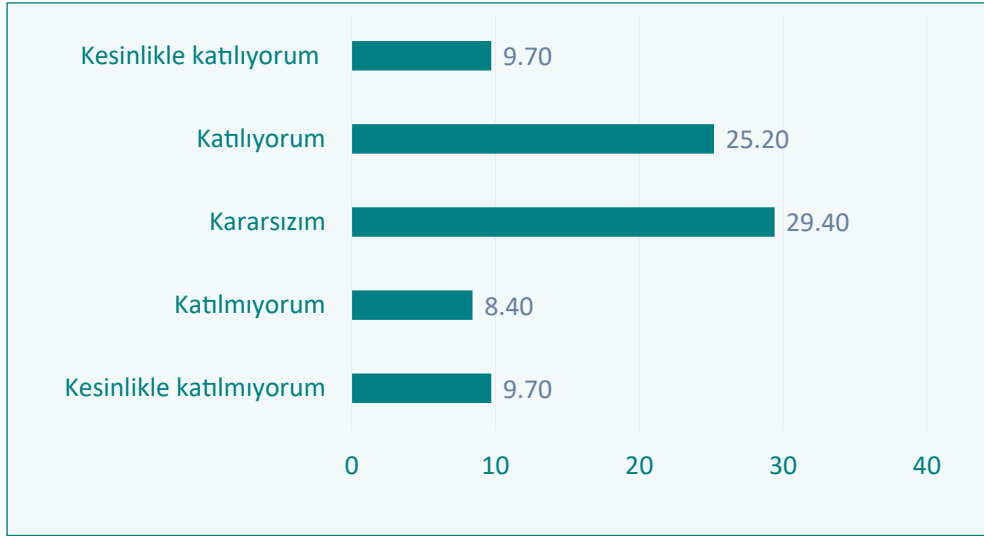
Bu bulgu, gazetecilerin, mesleklerinin ayrıcalıklı nitelikleri ve eğitim/deneyim gerektiren özel bir alan olduğu konusunda hemfikir olduklarını işaret etmektedir. Bu durum aynı zamanda, gazetecilerin mesleklerine dönük sahiplenici ve sınır çizici bir yaklaşımın göstergesi olarak da değerlendirilebilir. Dolayısıyla yukarıda vurgulanan mesleğe dönük yıpranma ve motivasyon kaybına rağmen gazetecilerin, mesleklerinin değersizleşmesine karşı bir savunu refleksi geliştirdikleri iddia edilebilir. Buna karşın, bu konuda kararsızlığını ifade edenlerin oranının (yüzde 11,7) azımsanmayacak düzeyde oluşu düşündürücüdür. Bu konuda cinsiyete, yaşa, mesleki deneyim yılına, çalışma şekline, çalışılan medya mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar bulunmamakta, tüm gazeteciler için benzer bir eğilim söz konusu olmaktadır.

Bununla paralel bir diğer bulgu gazetecilerin, değiştirilebilir olduklarına dönük değerlendirmeleridir. "Yerime rahatlıkla benim yaptığım işi yapabilecek bir başkası bulunabilir" yargısına gazetecilerin yarısından çoğu (yüzde 52,4) itiraz etmektedir. Bu konuda kararsız olduğunu belirtenlerin oranı üçte bire yakinken (yüzde 29,4), bu fikre katıldığını ifade edenler gazetecilerin yaklaşık beşte birini

(yüzde 18,1) oluşturmaktadır (Grafik 27). Bu oranlar oldukça dikkat çekicidir. Özellikle kararsızların ve bu yargıya katıldığını belirtenlerin oranlarındaki yükseklik, mesleğin yaşamakta olduğu erozyon ve bunun gazeteciler nezdindeki yansımaları konusunda önemli ipuçları sunmaktadır.

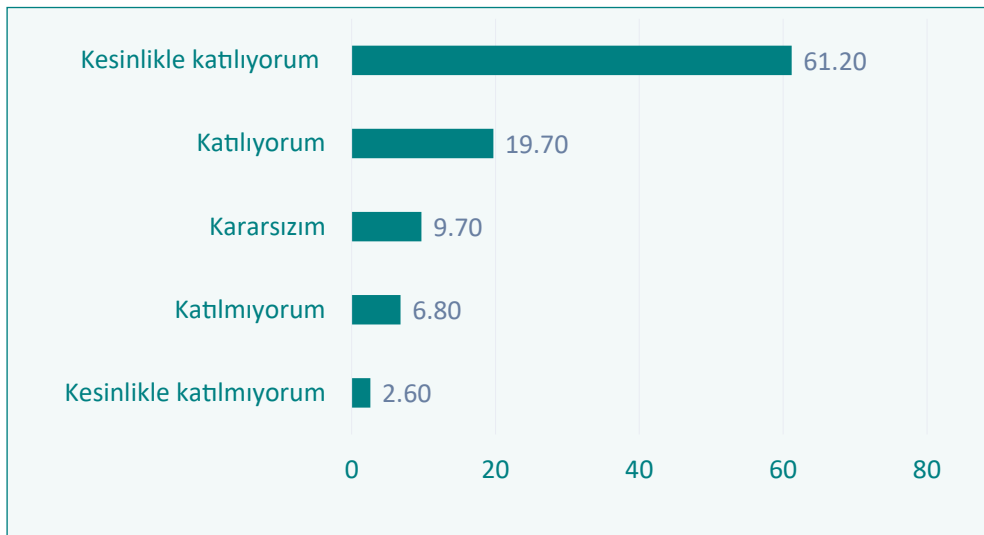
Grafik 27. "Yerime rahatlıkla benim yaptığım işi yapabilecek bir başkası bulunabilir"

Söz konusu bulgular gazeteciler arasında cinsiyete, yaşa, medya alanındaki pozisyona, çalışma şekline, medya mecrasına, kapsamına, alınan ücrete ve çalışma sürelerine göre anlamlı farklılıklar göstermemekte, her kategoriye yatay kesen bir örüntü olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada bir diğer önemli bulgu, gazetecilerin meslekleri ile toplumsal fayda arasında kurdukları ilişkidir (Grafik 28). Araştırmaya katılan gazetecilerin büyük bölümü (yüzde 80,9) gazetecilik yaparak topluma bir fayda sağladığını düşünmektedir. Her on gazeteciden yaklaşık biri (yüzde 9,7) bu konuda kararsızlığını ifade ederken, toplumsal bir fayda sağlamadığını düşünen gazetecilerin oranı da yaklaşık onda birdir (yüzde 9,4). Bu sonuçlar, cinsiyet, yaş, çalışma şekli, mesleki deneyim, pozisyon, çalışılan medyanın mecrası ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir.

Grafik 28. "Gazetecilik yaparak topluma bir fayda sağladığımı düşünüyorum"

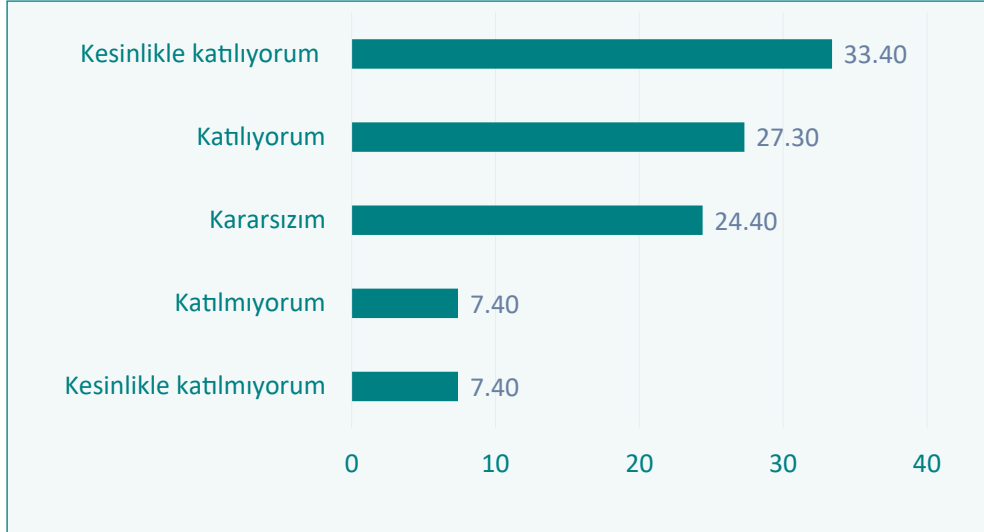

Gazetecilerin, araştırma boyunca serimlenen zorluklara ve yıpranmışlıklara karşın yine de mesleklerini icra ederek topluma bir fayda sağladıklarını belirtmeleri önemlidir. Bu durumun hem gazetecilerin bireysel olarak kendilerine yükledikleri anlamlarla hem de mesleğe toplumsal olarak yüklenen beklenti ve değerlerle ilişkili olduğu düşünülebilir. Gazeteciler, her türlü zorluğa karşın mesleklerini yaparak toplumsal bir fayda sağladıklarını düşünmektedir. Bu durumun gazeteciler nezdinde önemli bir direnç noktası olarak işlev gördüğü ve meslekleriyle kurdukları ilişkinin anlamlı bir şekilde sürdürülmesini sağladığı iddia edilebilir.

Bu konuda bir başka bulgu, mesleğin gazetecileri olumlu şekilde ilerletip ilerletmediğidir. Gazetecilerin beşte üçü (yüzde 60,7) mesleğin kendilerini olumlu şekilde ilerlettiğini düşünmektedir. Yüzde 14,8'i bu konuda olumsuz görüş bildirirken, yüzde 24,4'ü kararsız olduğunu ifade etmiştir (Grafik 29). Her dört gazeteciden birinin mesleğinin kendini ilerletip ilerletmediğine dönük kararsız olduğunu söylemesi oldukça düşündürücüdür.

Grafik 29. "Mesleğimin beni olumlu şekilde ilerlettiğini düşünüyorum"

Bu konuda kadın ve erkek gazeteciler arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmazken, yaş gruplarına göre farklılık tespit edilmektedir (Tablo 22). Kararsız olduğunu belirtenlerin yarısından çoğu (yüzde 52,8) 25-34 yaş arası gazetecilerdir. Bu noktada söz konusu kararsızlığın mesleğin kendine mi yoksa icra edildiği koşullara mı ilişkin olduğu ayrıca tartışılması gereken bir durumdur. Benzer şekilde bu yargıya kesinlikle katılmadığını belirtenlerin içinde en büyük grubu da (yüzde 43,5) 25-34 yaş aralığı oluşturmaktadır.

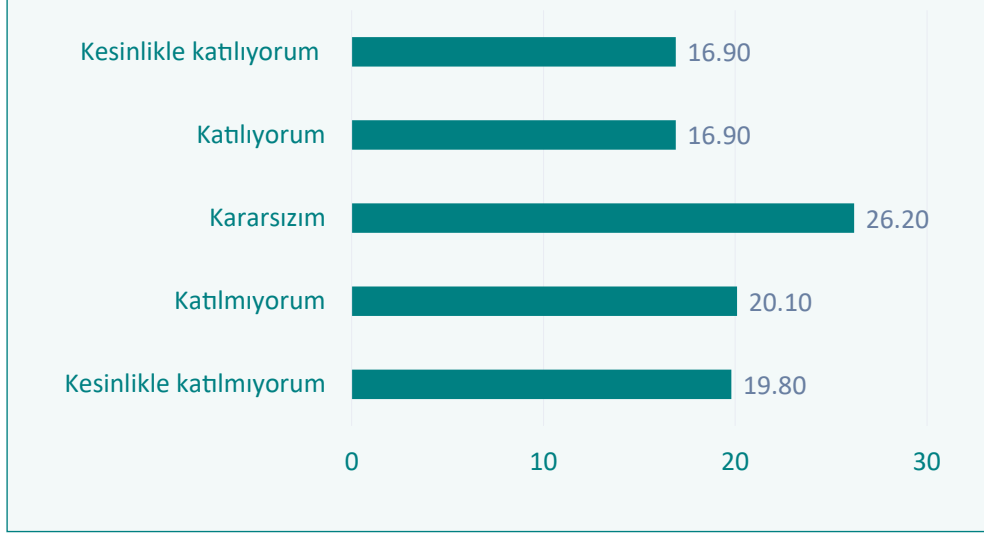
Tablo 22. Mesleğin kendilerini olumlu şekilde ilerletip ilerletmediği düşüncesine göre yaş grupları

		"Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü gözümlü alınma ya da yargılanma gibi süreçler yaşadım"					
		18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65 ve üzeri
"Mesleğimin beni olumlu şekilde ilerlettiğini düşünüyorum"	Kesinlikle katılmıyorum		43,5%	21,7%	13,0%	17,4%	4,3%
	Katılmıyorum	17,4%	34,8%	34,8%		8,7%	4,3%
	Kararsızım	1,4%	52,8%	26,4%	12,5%	6,9%	
	Katılıyorum	5,9%	32,9%	21,2%	15,3%	18,8%	5,9%
	Kesinlikle katılıyorum	6,7%	21,2%	24,0%	16,3%	22,1%	9,6%

Bu sonuçlara paralel bir başka bulgu, mesleğin gazetecilerin toplumdaki saygınlığını arttırmadığıdır. Araştırmaya katılan gazetecilerin yalnızca üçte biri (yüzde 33,8) bu konuda olumlu görüş bildirmiştir. Yüzde 39,9'u bu fikre katılmadığını vurgularken, dörtte birden fazlası (yüzde 26,2) kararsız olduğunu ifade etmiştir (Grafik 30).

Grafik 30. "Mesleğimin toplumda saygınlığımı arttırdığını düşünüyorum"

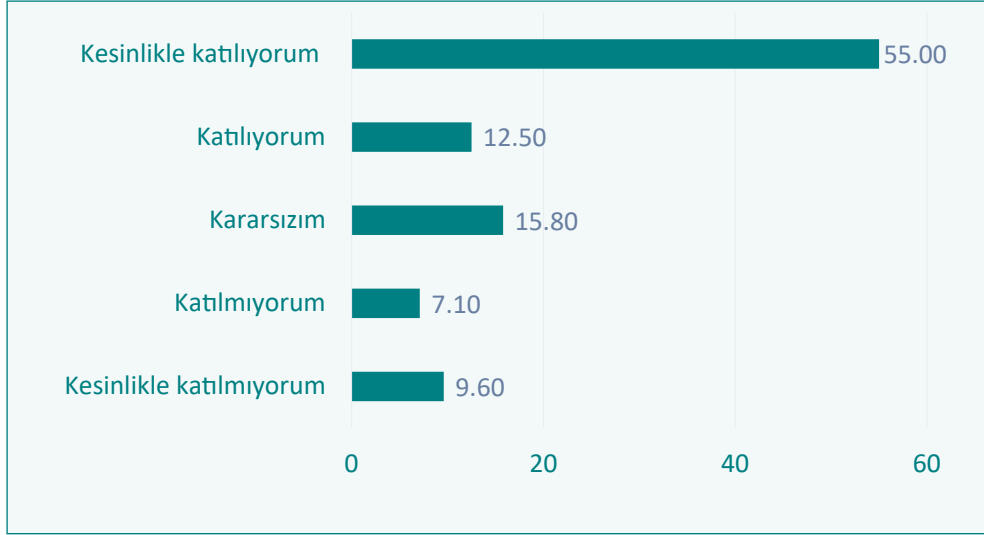
Mesleğinin toplumda saygınlığını arttırmadığını düşünen gazetecilerin oranı (yüzde 39,9) azımsanmayacak düzeydedir. Aynı şekilde kararsızların oranı da (yüzde 26,2) oldukça dikkat çekicidir. Bu durum cinsiyete, yaşa, çalışma şekline, çalışılan medyanın mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar taşımamaktadır. Gazetecilerin tümünde bu konuda ortak bir eğilimin olduğu belirtilebilir.

Bu tablo, gazetecilerin mesleklerine dönük olumlu yaklaşımlarıyla birlikte düşünüldüğünde, mesleğin gazetecileri olumlu şekilde ilerlettiği, topluma fayda sağladığı ama bir şekilde toplumda saygınlık kazandırmadığı söylenebilmektedir. Gazeteciliğin toplumsal saygınlığı konusundaki olumsuz imgenin nedenlerinin, gazetecilerin öznel deneyimlerini aşan yapısal sorunlarla ilgili olduğu belirtilebilir. Bu noktada, gazetecilerin mesleklerini özgürce yapabilmeleri ile mesleklerinin onlara saygınlık kazandırdığı düşünceleri arasında anlamlı bir ilişkiden de bahsetmek mümkündür. Gazetecilerin mesleklerini özgürce yapabildiklerine dönük düşünceleri azaldıkça, mesleklerinin onlara toplumda saygınlık kazandırdığına dönük inançları da düşmektedir.

Mesleğin saygınlığına dönük bu sonuçlarla paralel bir diğer önemli bulgu, gazetecilerin mesleklerine dönük değerlendirmeleridir. Araştırmaya katılan gazetecilerin üçte ikisi (yüzde 67,5) mesleğini eskiden daha çok sevdiğini vurgulamaktadır. Bu oldukça dikkat çeken ve üzerinde düşünülmesi gereken bir orandır. Söz konusu yargıya itiraz edenlerin oranı yüzde 16,7 iken, yüzde 15,8'lik kesim ise kararsız olduğunu ifade etmektedir (Grafik 31). Bu durum, gazetecilerin mesleklerinin mevcut durumuna dair sahip oldukları görece memnuniyetsizliği ve mesleğin gidişatı konusundaki olumsuz imgeyi gösteren önemli bir işaret olarak not edilmelidir.

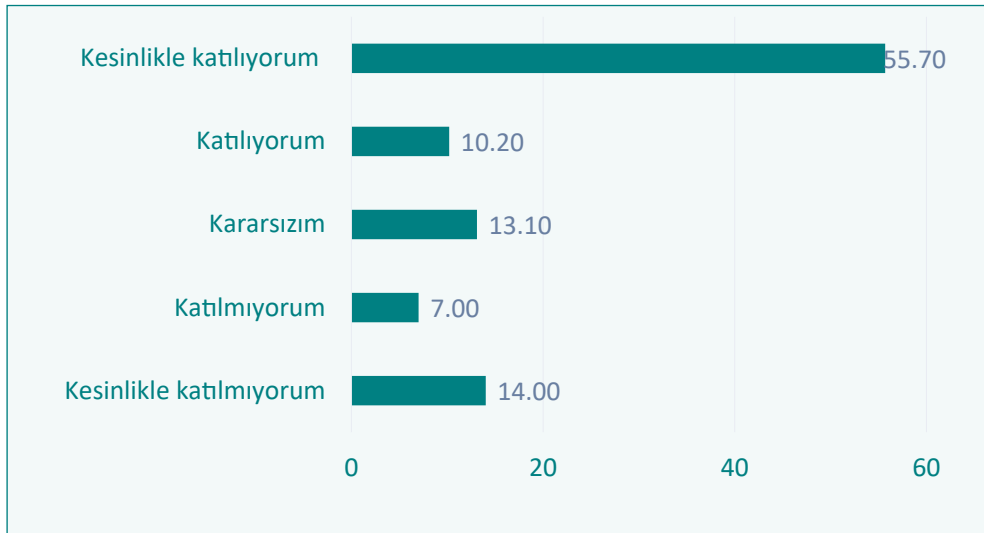
Grafik 31. "Mesleğimi eskiden daha çok severdim"

Bu sonuçlar kadın ve erkek gazeteciler arasında anlamlı bir farklılık taşımaktadır. Kadın gazetecilerin yarısından çoğu (yüzde 56,1) söz konusu yargıya katıldığını belirtirken, erkeklerde bu oran dörtte üçe yakındır (yüzde 71,5). Yine kadın gazetecilerin dörtte biri (yüzde 25,6) mesleği eskiden daha çok sevdiği yargısına katılmadığını vurgularken, bu oran erkek gazetecilerde yüzde 13,6'dır. Dolayısıyla "mesleğimi eskiden daha çok severdim" yargısının erkeklerde daha güçlü bir eğilim olarak ortaya çıktığı vurgulanabilir. Bu konuda gazeteciler arasında yaş gruplarına, medyadaki pozisyona, çalışılan kurumun mecrasına, kapsamına ve çalışma şekline göre anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır. Benzer eğilimler, tüm kategorilerdeki gazetecileri yatay kesen bir ortaklık olarak öne çıkmaktadır.

Bu sonuçlarla ilişkili bir başka bulgu, mesleği yeniden seçip seçmeme konusunda ortaya çıkmaktadır. Gazetecilerin üçte ikisi (yüzde 65,9) seçme şansları olsa yine gazetecilik mesleğini seçeceğini söylemektedir. Yüzde 13,1'lik kesim bu konuda kararsız olduğunu belirtirken, gazetecilerin beşte biri (yüzde 21) bu yargıya itiraz etmektedir. Başka bir ifadeyle, her beş gazeteciden biri, mümkün olsa bu mesleği yapmayacağını söylemektedir (Grafik 32). Bu sonucun Türkiye'deki gazetecilik ortamının kaygı verici manzarasını daha da genişlettiği vurgulanmalıdır.

Grafik 32. "Seçme şansım olsa yine gazetecilik mesleğini seçerdim"

Bu konudaki bulgular cinsiyete, çalışma şekline, çalışılan medyanın mecrasına ve kapsamına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Yaş gruplarında ise dikkat çeken bir farklılıktan söz edilebilir. Yaş grupları içerisinde anlamlı bir farklılık gözlemlenen tek grup 18-24 ile 25-34 yaş arasındadır. "Seçme şansım olsa yine gazetecilik mesleğini seçerdim" yargısına itiraz edenler arasında en yüksek oran yüzde 31,8 ile 25-34 yaş grubunda, en düşük oran ise yüzde 5,9 ile 18-24 yaş grubundadır (Tablo 23).

Tablo 23. Yaşa göre mesleği yeniden seçme tercihi

		"Seçme şansım olsa yine gazetecilik mesleğini seçerdim"				
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Yaş	18-24		5,9%	11,8%	5,9%	76,5%
	25-34	20,6%	11,2%	15,9%	8,4%	43,9%
	35-44	14,5%	5,3%	15,8%	17,1%	47,4%
	45-54	14,0%	7,0%	4,7%	4,7%	69,8%
	55-64	6,0%	4,0%	16,0%	8,0%	66,0%
	65 ve üzeri	5,9%			11,8%	82,4%

Bu oranları, 18-24 yaş grubunun mesleğin başında olmaları itibariyle motivasyonlarının yüksek oluşu ile ilişkilendirmek mümkündür. 25-34 yaş arasındaki memnuniyetsizliği ise, bu yaşlarda yaşam kurma çabalarının yükselmesiyle ve bu süreçte mesleğin güvencesizlik pratiklerinin, yoğun çalışma koşullarının ve düşük ücretlerinin deneyimlenmesiyle açıklamak mümkün olabilir. Bu yaşlarda meslekle ilişki ne 18-24 yaş gibi zorlukları tolere edebilecek bir yüksek motivasyon ne de 35 yaş ve sonrasında görülebilecek meslekte kalıcı olma ve yaşamı bu meslekle kurma gibi nitelikler taşıyor olabilir.

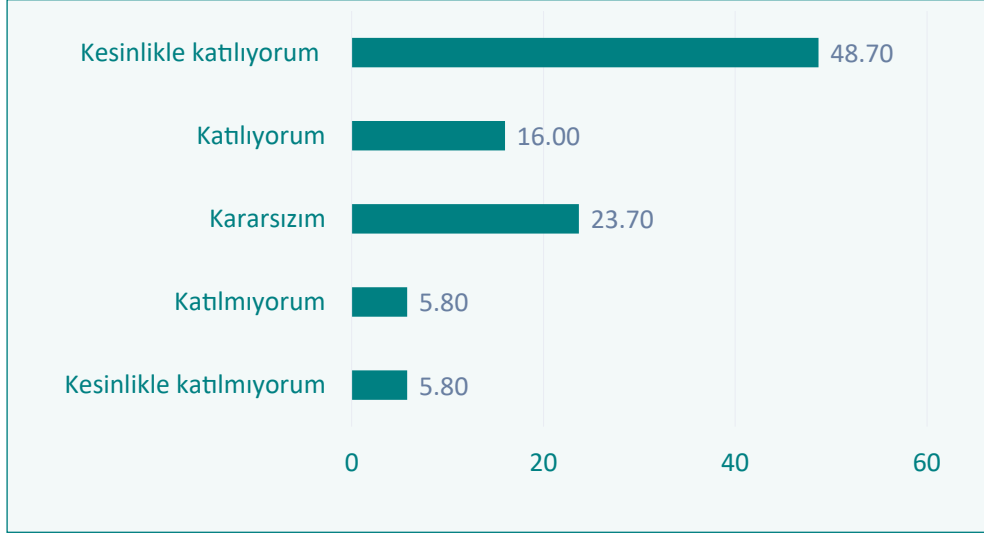
24-35 yaş grubu aynı zamanda, yukarıda da vurgulandığı gibi (Tablo 22), mesleğin kendilerini olumlu şekilde ilerletip ilerletmediği konusunda en çok kararsız olan ve ilerletmediğini düşünen gruptur. Bu sonuçlar ile mesleği yeniden seçmeme tavrı arasında belirgin bir ilişki olduğu tespit edilmektedir. Gazeteciler arasında mesleğin kendilerini ilerlettiğine dönük düşünceler azaldıkça mesleği yeniden seçeceğine dönük kanaatler de azalmaktadır.

Buradan hareketle mesleğin ilk aşamalarındaki genç gazetecilerin, mesleğin güvenli ve arzu edilebilir bir gelecek sunabilme olanağına dönük ciddi bir şüphe taşıdığı da iddia edilebilir. Bu noktada, arzu edilebilirlik durumu yalnızca maddi olanaklarla ilgili değil, mesleğin topluma fayda sağlama imkanıyla, siyasal ve toplumsal olarak bu imkanların açık ya da kapalı oluşuyla ve mesleğin sembolik değeriyle de ilişkili olarak düşünülmelidir. Yine de her üç gazeteciden ikisinin (yüzde 65,9) mesleği yeniden seçmeye dönük olumlu tavrı da mevcut medya ortamında oldukça umut vadeden bir durum olarak not edilmelidir.

Bununla bağlantılı bir başka bulgu, gazetecilerin mesleklerinden duydukları mutluluktur. Araştırmaya katılan gazetecilerin yaklaşık üçte ikisi (yüzde 64,7) gazeteci olmanın kendilerini mutlu ettiğini belirtmektedir. Dörtte biri (yüzde 23,7) bu konuda kararsızlığını ifade ederken, onda birlik (yüzde 11,6) kesim ise meslekten mutlu olmadığını vurgulamıştır (Grafik 33). Kararsızların oranının yüksekliği ise ayrıca düşündürücüdür.

Grafik 33. "Gazeteci olmak beni mutlu ediyor"

Bu konuda gazeteciler arasında cinsiyete, yaş gruplarına ve ulusal ve yerel medyaya göre anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte çalışma şekline göre farklılıklar tespit edilmektedir (Tablo 24). Gazeteci olmaktan mutluluk duyma oranı en yüksek grup serbest gazetecilerdir. Serbest çalışan her dört gazeteciden yaklaşık üçü (yüzde 72,3) gazeteci olmanın kendini mutlu ettiğini belirtmiştir.

Tablo 24. Çalışma şekline göre gazeteci olmaktan mutlu olma

		"Gazeteci olmak beni mutlu ediyor"				
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Şu andaki çalışma şeklinizi nasıl tanımlarsınız?	Bir medya kuruluşunda 212'li olarak istihdam ediliyorum	13,2%	4,7%	23,6%	17,9%	40,6%
	Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam ediliyorum	2,6%	5,1%	25,6%	25,6%	41,0%
	Serbest gazeteciyim		10,8%	16,9%	15,4%	56,9%
	Kendi haber platformumu yönetiyorum	2,6%		28,9%	10,5%	57,9%
	Emekli gazeteciyim	5,3%	10,5%	15,8%	15,8%	52,6%

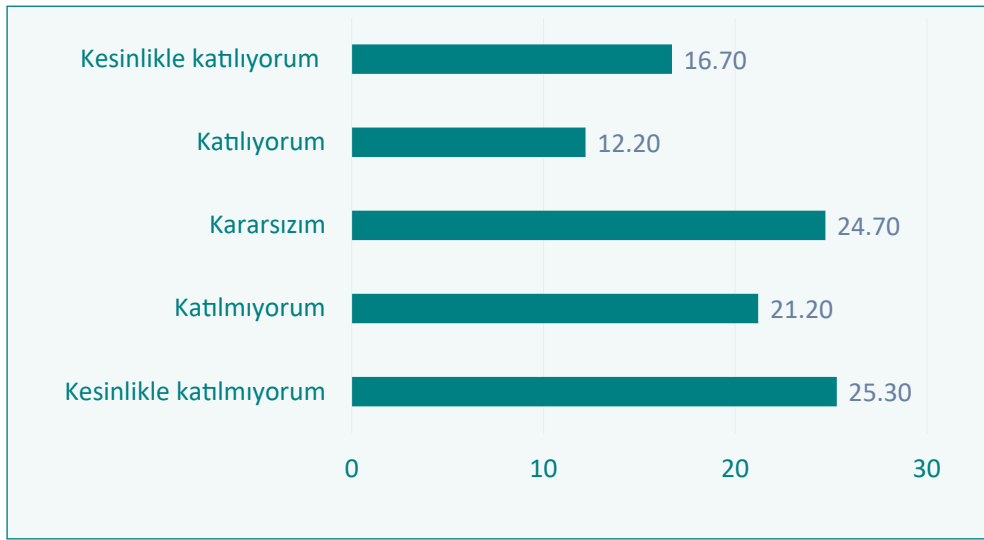
Mutluluk oranı en düşük grup ise bir medya kuruluşunda 212'li olarak istihdam edilenlerdir. Bu grubun yüzde 58,5'i gazeteci olmaktan mutlu olduğunu ifade etmiştir. En düşük orana sahip grup olmasına karşın bu kategorideki oranların yine de yarıdan çok olduğu vurgulanmalıdır.

Bu yüksek oranlara karşın, gazetecilerin meslek seçecek olanlara bu mesleği tavsiye edip etmeyecekleri de çarpıcı bir bulgu olarak ortaya çıkmaktadır. Gazetecilerin yarıya yakını (yüzde 46,5) bu mesleği tavsiye etmeyeceğini bildirirken, yaklaşık dörtte biri (yüzde 24,7) bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir. Gazetecilerin yalnızca dörtte biri (yüzde 28,9) bu fikre katıldığını ifade etmiştir (Grafik 34). Bu konudaki bulgular cinsiyete, yaşa, mesleki deneyime, çalışılan pozisyona, kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar göstermemekte, tüm gazeteciler arasında benzer eğilimler tespit edilmektedir.

Gazetecilerin mesleklerine dönük olumlu tavırlarına, mesleği yeniden seçme arzularına ve gazeteci olmaktan duydukları mutluluğa karşın mesleği başkalarına tavsiye etmeme yönündeki tavırları oldukça dikkat çekicidir ve bunun nedenleri üzerinde önemle durulmalıdır.

Grafik 34. "Meslek seçecek olanlara bu mesleği yapmalarını tavsiye ederim"

Bu durum, gazetecilerin mesleklerine dönük her türlü olumlu görüşlerine, duygusal motivasyonlarına ve mücadeleci tavırlarına karşın kaygılarının ve mesleğe dönük zorluklarının ağır bastığını, bu çerçevede meslekten memnuniyetlerinin görece düşük olduğunu ve mesleğin mevcut haliyle tavsiye edilebilecek olanaklardan yoksun olduğunu düşündüklerini göstermektedir.

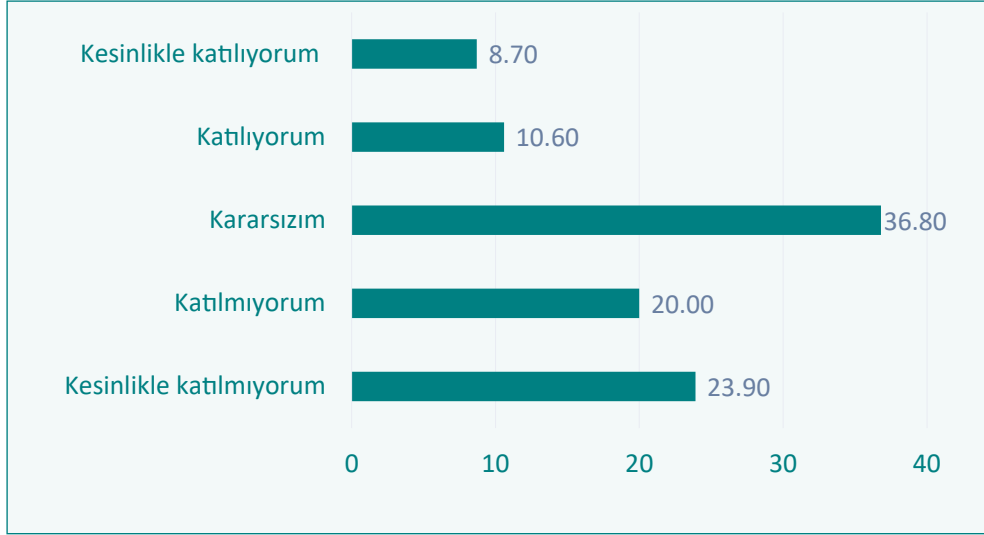
Bu sonuç yalnızca gazetecilerin öznel deneyimlerinin sınırlarıyla ilişkili olarak düşünülemez. Türkiye'de gazetecilik mesleğinin genç kuşaklara tavsiye edilemeyecek bir iş haline gelmesinin yapısal, toplumsal ve siyasal saiklerini yeniden hatırlamak önemlidir.

Meslekteki iş-hayat dengesinin sağlıklı şekilde kurulamaması da mesleğin tavsiye edilmemesi ile ilişkili bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Araştırmaya katılan gazetecilerin yarıya yakını (yüzde 43,9) meslekte iş-hayat dengesini rahatlıkla kuramadığını belirtmektedir. Gazetecilerin yalnızca beşte biri (yüzde 19,3) bu dengeyi kurabildiğini ifade ederken, kararsız olduğunu söyleyenlerin oranı ise yüzde 36,8'dir (Grafik 35). Kararsızlardaki bu yüksek oranın mesleğin değişken ya da esnek koşullarıyla veya karar vermede etki eden unsurların karmaşıklığıyla ilişkisi olduğu düşünülebilir.

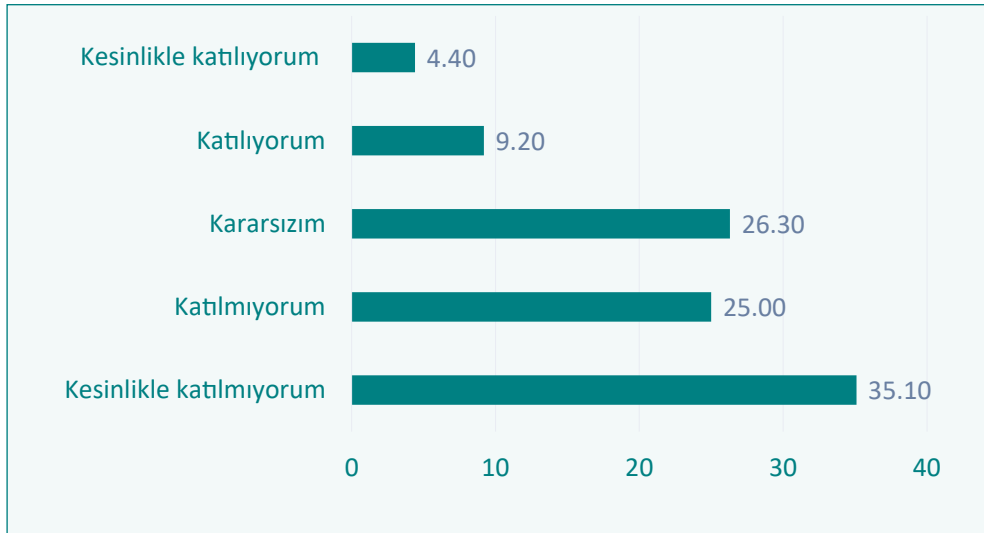
Grafik 35. "Bu meslekte iş-hayat dengemi rahatlıkla kurabiliyorum"

Bu sonuçlar cinsiyete, yaşa, mesleki deneyime, pozisyona, çalışma şekline, çalışılan kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir. Bununla birlikte, meslekte iş-hayat dengesini kurabilme durumu ile mesleği tavsiye etme yaklaşımı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmektedir. Meslekte iş-hayat dengesini kurabilme oranı azaldıkça mesleği tavsiye etme oranı da azalmaktadır. Benzer bir ilişki, mesleği özgürce yapabilmek ile mesleği tavsiye etmek arasında da tespit edilmektedir. Mesleğin özgürce yapılabildiğine dönük düşünce azaldıkça mesleği tavsiye etme oranı da düşmektedir.

Mesleğe dönük bir diğer bulgu, gazetecilerin meslektaşlar arası dayanışmaya dönük değerlendirmeleridir. Her beş gazeteciden üçü (yüzde 60,1) meslektaşlar arasında güçlü bir dayanışmanın bulunmadığını söylemektedir. Dörtte biri (yüzde 26,3) kararsız olduğunu belirtirken, meslektaşlar arasında güçlü bir dayanışma olduğunu düşünen gazetecilerin oranı yalnızca 13,6'dır (Grafik 36).

Grafik 36. "Bu meslekte meslektaşlar arasında güçlü bir dayanışma vardır"

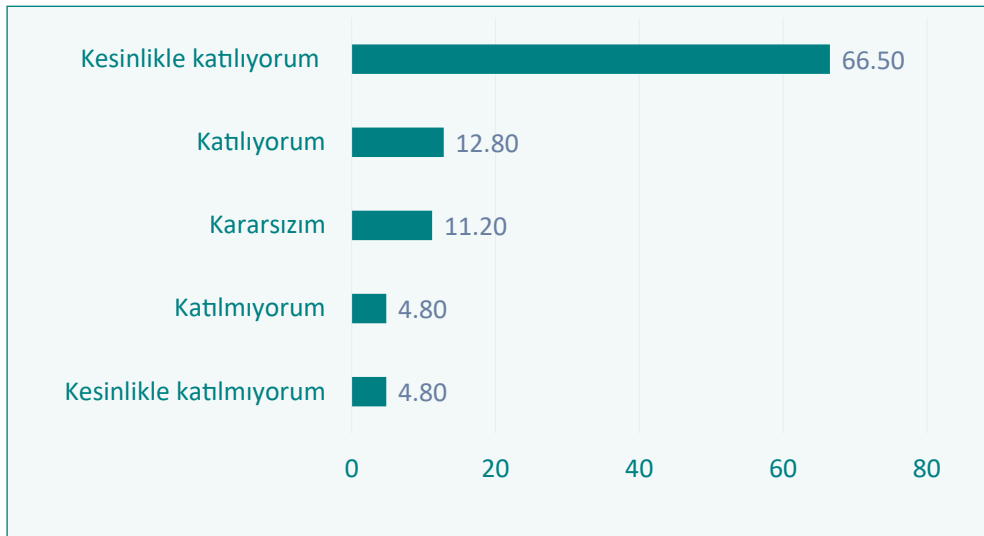

Bu sonuçlar cinsiyete, yaşa, çalışma şekline, mesleki deneyime, pozisyona, çalışılan kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar göstermemektedir. Meslektaşların dayanışma konusunda birbirlerine dönük olumsuz yargıları hepsini ortak kesen bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu noktada meslekteki dayanışmaya dönük düşünceler ile mesleki yıpranmışlık arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Meslektaşlar arasında dayanışma olduğuna dönük kanaatler azaldıkça, mesleğe olan inancın yıpranması artmaktadır.

Oldukça zor koşullarda mesleklerini icra etmeye çalışan ve pek çok engelle karşı karşıya gelen gazetecilerin, meslektaşlar arasındaki dayanışmanın bir hayli düşük olduğunu belirtmesi oldukça üzücüdür. Bu durumun oluşmasında bir yandan artan otoriterleşme ve yıkıcı ekonomik koşulların etkisi tahmin edilebilir. Diğer yandan ise özellikle 1990'lardan beri gazetecilik alanında yaşanan örgütsüzlüğün, mesleki ve yaşamsal ayrışmaların ve değerler dünyasında kolektif yaklaşımlardan bireyciliğe doğru gerçekleşen ideolojik dönüşümün etkisinin olduğu da iddia edilebilir. Türkiye medya ortamının, uğradığı basınç karşısında derinden sarsılmasının ve kırılmasının artmış olmasının bir nedeni de mesleki dayanışmanın düşüklüğüdür.

Tüm bu verilerin, gazeteciliğe ve gazetecilere dönük oldukça kritik bir dönüşümü işaret ettiği söylenebilir. Gazetecilerin hem çalışma koşullarında, hem haber üretim sürecinde hem de kendilerini ve mesleği anlamlandırma pratiklerinde ortaya çıkan bulgular, günümüzde gazetecilik mesleğinin değersizleşmekte olduğunu göstermektedir. Bu çıkarımın doğruluğu konusunda gazetecilerin değerlendirmeleri oldukça önemlidir. Araştırmaya katılan gazetecilerin çok büyük bir bölümü (yüzde 79,3) gazeteci olmanın giderek değersizleştiğini vurgulamaktadır (Grafik 37). Bu sonuç cinsiyete, yaşa, mesleki deneyime, pozisyona, çalışma şekline, çalışılan kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı bir farklılık taşımamaktadır.

Grafik 37. "Bu meslekte meslektaşlar arasında güçlü bir dayanışma vardır"

Çok büyük bir farklılık taşımamakla birlikte, mesleğin dönüşümünü izleyebilecek koşullarda olan 55 yaş üzeri gazeteciler ile mesleki deneyimi 25 yılın üzerinde olan gazetecilerin değerlendirmeleri ayrıca önemlidir (Tablo 25). 55-64 yaş grubunda olan gazetecilerin üçte ikisi (yüzde 66), 65 yaş ve

üzeri gazetecilerin ise dörtte birinden fazlası (yüzde 78,9) mesleğin değersizleşmekte olduğunu ifade etmektedir. Bu kanaatler mesleki deneyimi 26-34 yıl arası olan gazetecilerde yüzde 70,3, 35 yıl ve üzeri deneyimi olan gazetecilerde ise yüzde 76,7'dir.

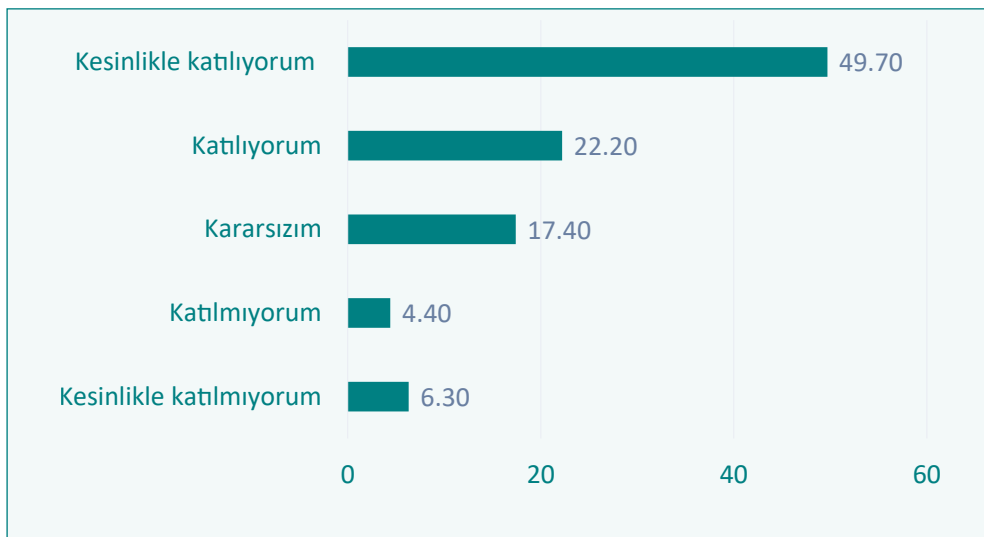
Tablo 25. Yaşa ve mesleki deneyime göre gazeteci olmanın değersizleşmesi

		"Gazeteci olmak beni mutlu ediyor"				
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Yaş	55-64 yaş	10,0%	12,0%	12,0%	8,0%	58,0%
	65 yaş ve üzeri	10,5%		10,5%	10,5%	68,4%
Kaç yıldır bu meslekte çalışıyorsunuz?	26-34 yıl	8,1%	8,1%	13,5%	5,4%	64,9%
	35 yıl ve üzeri	7,0%	4,7%	11,6%	9,3%	67,4%

Araştırmaya katılanların gazeteci olmanın değersizleşmesine dönük kanaatleri ile kimi belirli konulardaki değerlendirmeleri arasındaki ilişkiler de dikkat çekicidir. Gazetecilerin mesleklerini özgürce yapabildiklerine dönük kanaatleri azaldıkça mesleğin değersizleştiğine dönük düşüncelerinin arttığı saptanmıştır. Mesleğin değersizleşmekte olduğu kanaati arttıkça ise gazeteciye toplumda saygınlık kazandırdığı ve onu olumlu şekilde ilerlettiği düşüncesi azalmaktadır. Benzer şekilde mesleki değersizleşme ve meslektaş dayanışması arasında da negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Dayanışma azaldıkça değersizleşmeye dönük kanaatler yükselmektedir. Gazeteci olmanın değersizleştiğine dönük değerlendirmeler mesleğe olan inancın yıpranmasıyla da ilişkilidir. Değersizleşme arttıkça yıpranmışlık da artmaktadır. Değersizleşme ile sansür ve otosansür pratikleri arasında da pozitif yönlü bir ilişki tespit edilebilmektedir. Gazetecilerin sansüre uğrama ve otosansür uygulama pratikleri arttıkça mesleki değersizleşme hisleri de artmaktadır. Aynı ilişki suçlanma ve yargılanma kaygısı için de geçerlidir.

Gazeteciler, bu derin değersizleşme düşüncelerine karşın yine de gazeteciliğin toplumda anlamlı bir değişim yaratabileceğine inanmaktadır. Gazetecilerin yüzde 71,9'u bu konuda olumlu görüş bildirmektedir. Kararsızların oranı yüzde 17,4 iken bu düşünceye katılmadığını belirtenlerin oranı ise yüzde 10,7'dir (Grafik 38).

Grafik 38. "Gazeteciliğin toplumda anlamlı bir değişim yaratabileceğine inanıyorum"

Bu sonuçlar cinsiyete, yaşa, çalışma şekline, mesleki deneyime, pozisyona, kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı bir farklılık içermemektedir. Bu noktada gazeteciliğin toplumda anlamlı bir değişim yaratma imkanı ile toplumsal faydası arasında da kayda değer bir ilişki tespit edilebilmektedir. Gazeteciliğin toplumda anlamlı bir değişim yaratabileceğine dönük inanç arttıkça gazetecilik yaparak topluma bir fayda sağladığına dönük kanaatler de yükselmektedir. Benzer şekilde gazeteciliğin değişim yaratabileceğine dönük inanç yükseldikçe, mesleği başkalarına tavsiye etme yönündeki değerlendirmeler de artmaktadır.

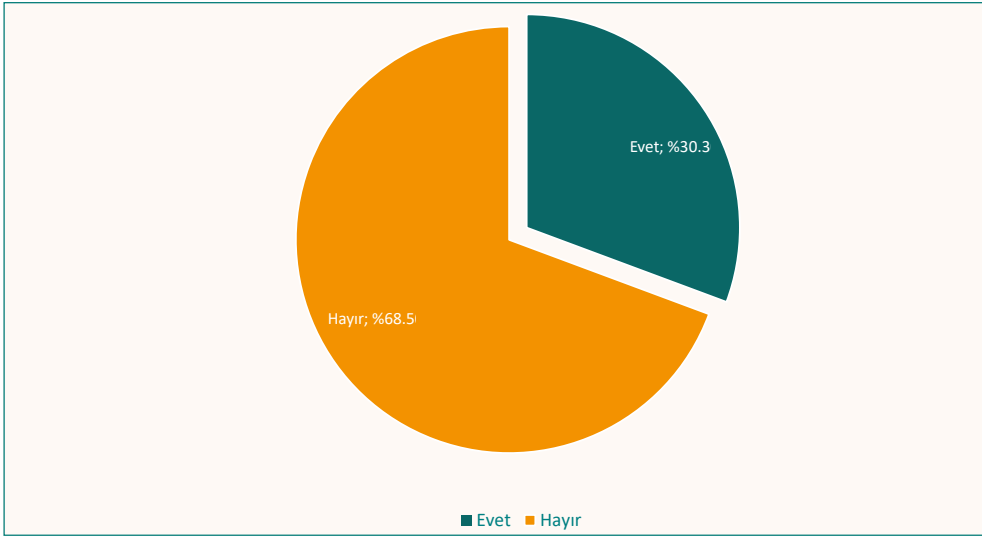
Tüm zorluklara ve uğradıkları erozyona rağmen gazetecilerin, mesleklerinin toplumsal anlamına ve işlevine dönük bu olumlu yaklaşımlarının, Türkiye’de gazetecilik mücadelesi için de önemli bir zemin oluşturabileceği, gazeteciliğe yüklenen toplumsal ve sembolik anlamın gazeteciler için de önemli birer direnç mevzisi sağladığı iddia edilebilir.

V. SENDİKA VE MESLEK ÖRGÜTLERİNE ÜYELİK

Sendika ve meslek örgütlerine üyeliğe ilişkin bulguların yer aldığı bu bölümde gazetecilerin çeşitli kolektif yapılarda yer alma pratikleri ve bu pratikler nedeniyle herhangi bir baskıyla karşılaşmış karşılaşmadıkları incelenmektedir. Gazetecilerin üye oldukları kuruluşlar ve bu süreçte ortaya çıkan deneyimler, hem mesleki alanlarda hem de çalışma süreçlerindeki biraraya gelme kanallarını, biçimlerini ve bunların mesleğe dönük işlevlerini anlayabilmek bakımından önemlidir. Bu üyelikler, birbirinden niteliksel olarak farklı yapıları, süreçleri, çalışma ilişkilerini, üyelik biçimlerini içerdiği için bu bölümdeki incelemenin ortak bir "örgütlenme" başlığı altında gerçekleştirilmediği belirtilmelidir. Bunun yerine, söz konusu deneyimleri gazetecilerin kendi alanlarındaki farklı kolektif oluşumlarla temas etme ve içerisinde yer alma pratikleri olarak değerlendirmek daha uygun bulunmuştur.

Araştırmaya katılan gazetecilerin üçte ikisi (yüzde 68,5) bir meslek kuruluşuna üye olduğunu, üçte biri ise (yüzde 30,3) bir üyeliğinin bulunmadığını ifade etmektedir (Grafik 39).

Grafik 39. "Herhangi bir meslek kuruluşuna üyelik"

Üye olunan mesleki kuruluşlar arasında sendikalar, cemiyetler, dernekler ve kimi uluslararası kuruluşlar yer almaktadır. Sendikalar arasında Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS), DİSK Basın İş ve Medya İş bulunmaktadır. Cemiyetler içinde Gazeteciler Cemiyeti ve farklı illerdeki cemiyetler sayılabilir. Dernekler arasında ise Çağdaş Gazeteciler Derneği (ÇGD) gibi mesleğin geneline dönük dernekler ile çeşitli uzmanlık ve sektör dernekleri (foto muhabirleri derneği, ekonomi muhabirleri derneği, internet yayıncıları derneği vb.) bulunmaktadır. Uluslararası kuruluşlar içinde ise Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ) sayılabilir. Ek olarak Basın Konseyi de üye olunan mesleki kuruluşlar arasında yer almaktadır.

Üyelik konusunda yerel ve ulusal medya arasında dikkate değer bir farklılık bulunmamakla birlikte kadın ve erkek gazeteciler arasında farklılık tespit edilebilmektedir. Kadınların yüzde

47'1'i herhangi bir meslek kuruluşuna üyeyken, erkeklerde bu oran yüzde 76,6'ya çıkmaktadır (Tablo 26). Buradan hareketle erkek gazetecilerin mesleki kuruluşlarla temasının daha güçlü olduğu söylenebilir.

Tablo 26. Cinsiyete göre herhangi bir meslek kuruluşuna üyelik

		Herhangi bir meslek kuruluşuna üye misiniz?	
		Evet	Hayır
Lütfen cinsiyetinizi belirtiniz	Belirtmek istemiyorum		100,0%
	Kadın	47,1%	49,4%
	Erkek	76,6%	22,9%

Çalışma şekline göre de kimi farklılıklar söz konusu olmaktadır. Bir medya kuruluşunda 212'li olarak istihdam edilenlerin yüzde 74,5'i, 212 dışında istihdam edilenlerin yüzde 53,7'si, serbest gazetecilerin yüzde 61,5'i ve kendi haber platformunu yönetenlerin ise yüzde 76,3'ü herhangi bir meslek kuruluşuna üye olduğunu belirtmektedir (Tablo 27). Meslek kuruluşlarının çeşitliliği göz önüne alındığında gazetecilerin meslek alanındaki birbirinden farklı yapılarla çeşitli düzeylerde ilişkili oldukları düşünülebilir. Üyelik konusunda mesleki pozisyona göre ise anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

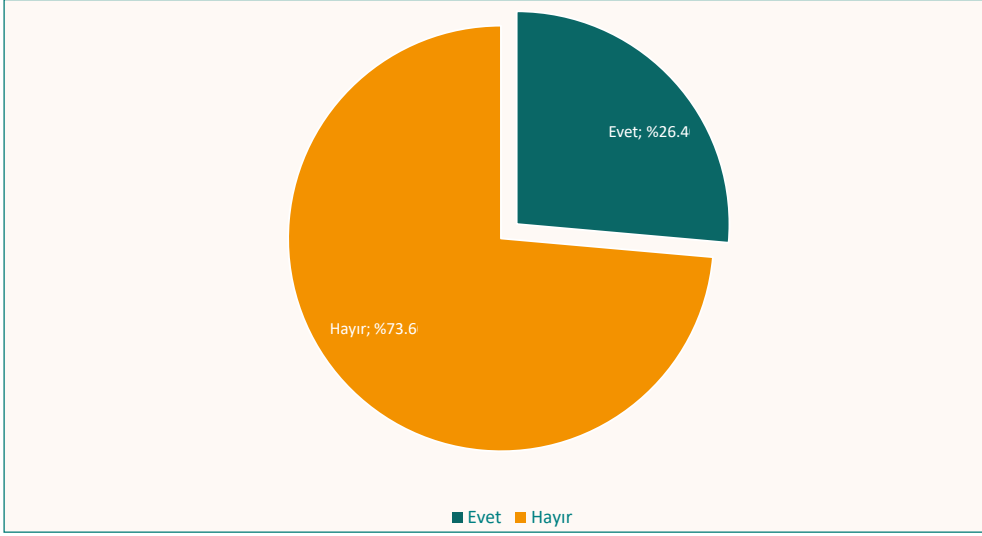
Tablo 27. Çalışma şekline göre herhangi bir meslek kuruluşuna üyelik

		"Gazeteci olmak beni mutlu ediyor"	
		Hayır	Evet
Şu andaki çalışma şeklinizi nasıl tanımlarsınız?	Bir medya kuruluşunda 212'li olarak istihdam ediliyorum	74,5%	25,5%
	Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam ediliyorum	53,7%	43,9%
	Serbest gazeteciyim	61,5%	35,4%
	Kendi haber platformumu yönetiyorum	76,3%	23,7%
	Emekli gazeteciyim	5,3%	10,5%

Araştırma örnekleminin yarısından çoğu (yüzde 54,9) cemiyet ve dernek gibi kuruluşlara üye olmakla birlikte sendika üyesi değildir. Sendika üyesi olanların ise yaklaşık dörtte biri (yüzde 26,4) işyerlerinde bu durumla ilgili bir baskı ile karşılaştığını, dörtte üçü (yüzde 73,6) ise karşılaşmadığını belirtmektedir (Grafik 40). Bu durum cinsiyete, yaşa ve çalışma şekline göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Grafik 40. Sendika üyesi olarak işyerlerinde herhangi bir baskı ile karşılaşma durumu

Sendikalar ve meslek örgütleri gazetecilerin biraraya gelebileceği, mesleğe dair söz, fikir, tavır ve eylem üretebilecekleri önemli kanallar olarak değerlendirilebilir. Zorlu toplumsal koşullar altında oldukça dağılmış bir medya ortamında bu örgütsel yapılarla ilişkide olmak oldukça kıymetlidir. Buna karşın, gazetecilik alanında hem ülkedeki genel duruma hem de gazeteciliğin yıpranmış yanlarına ve kötü gazetecilik örneklerine karşı etkili bir tutum üretilmiyor oluşu da gerçek bir sorundur. Bu durumun salt gazetecilik alanından kaynaklanan nedenlerle ilişkili olduğu düşünülemez. Fakat gazetecilik alanındaki örgütsel ve kolektif ağların eksikliklerinin de bu durumda payı olduğu göz ardı edilememektedir.

Bu manzara içinde bir yandan medyadaki örgütlülüğün genişletilmesi, diğer yandan ise meslek örgütleri ile üyeleri arasında kurulan ilişkilerin geliştirilmesi ve yenilenmesi önemli görünmektedir. Mevcut haliyle meslek örgütleri ve üyeleri arasındaki ilişkilerin ciddi bir örgütlü etkinlik yaratmaya yetmeyecek bir yoğunluk, biçim ve nitelik taşıdığı düşünülebilir. Bu noktada örgütlerin olduğu kadar gazetecilerin sorumlulukları üzerinde de yeniden düşünülmesi gereklidir. Bu ilişkilerin hem örgütler hem de gazeteciler cephesinden nasıl geliştirilebileceği ise günümüzde gazetecilik mücadelesinin en kritik başlıklarından birini oluşturmaktadır ve üzerinde çalışılmaya muhtaçtır.

SONUÇ

Gazetecilerin çalışma koşullarına, haber üretim süreçlerine, mesleklerinin ve kendilerinin toplumsal anlamına ve değerine ilişkin görüşleri oldukça karanlık bir manzara sunmaktadır. Bu manzaranın oluşmasında bir yanda yıkıcı neoliberal politikaların yarattığı derin güvencesizlik ve geleceksizlik durumunun, diğeryanda ise artan siyasal otoriterleşme ve baskı ortamının etkili olduğu vurgulanmalıdır.

Gelinen noktada gazeteciliğin hem mesleki hem kurumsal hem de toplumsal olarak ciddi bir dönüşümden geçmekte olduğu söylenebilir. Araştırma sonuçları da bu yargıyı desteklemektedir. Edinilen sonuçlara göre, söz konusu dönüşüm bir yandan gazetecilerin çalışma koşullarının kötüleşmesine, çalışma sürelerinin uzamasına, ücretlerinin düşmesine, çalışma zamanı ve iş dışı yaşam çizgisinin bulanıklaşmasına, işin sürdürülebilirliğinin sarsılmasına ve işsizlik pratiklerinin kalıcılaşmasına neden olmaktadır. Diğer yandan ise haber üretim süreçlerinde suçlanma, gözaltına alınma ya da yargılanma kaygılarının gazetecilerde içselleşmesine, sansür- otosansür gibi pratiklerle ifade özgürlüğünün zedelenmesine yol açmaktadır. Tüm bunların sonucunda bir meslek olarak gazeteciliğin toplumsal anlam ve itibar bakımından giderek değersizleştiği ve bunun gazeteciler tarafından da ifade edildiği belirtilmelidir. Bu değersizleşme, gazetecilerin meslekleriyle kurdukları ilişkilerin değişmesinde, mesleklerinin toplumsal anlam ve değeri konusundaki motivasyonlarının yıpranmasında ve gazeteciler olarak kendilerine dönük imgelemlerinin aşınmasında görünür olmaktadır.

Buna karşın gazeteciler nezdinde gerek mesleklerinin savunusu konusunda gerekse kendilerinin meslekle kurdukları ilişkide kimi dikkate değer direnç noktalarının varlığı da söz konusudur. Derin mesleki ve toplumsal erozyona karşı gazetecilerin bir yandan bu yapısal durumla yüzleşmeye ve zaman zaman uzlaşmaya, diğeryandan ise bununla baş etmeye ve özsaygı yitimine karşı direnmeye çalıştıkları söylenebilir.

Bu süreç aynı zamanda gazetecilerin mesleki memnuniyetlerine ilişkin de önemli göstergeler sunmaktadır. Çalışma koşulları, haber üretim süreci ve gazeteciliğin toplumsal anlam ve değerine yönelik görüşlerin, gazetecilerin mesleki memnuniyetinin temel boyutlarını oluşturduğu söylenebilir. Araştırma sonuçlarına göre, bu boyutların tümünde yüksek bir memnuniyetsizlikten söz edilebilir. Türkiye'de gazeteciler yoğun koşullarda çalışmaktadır, haber üretim süreçlerinde korunmasız bırakılmaktadır, mesleki ve toplumsal değersizleşmeyi deneyimlemektedir.

Bir toplumda, hakikatin aktüel bilgisini üretmekle yükümlü gazetecilerin bu denli korunmasız, güvensiz-güvencesiz ve memnuniyetsiz olması söz konusu toplumun demokratik süreçleri ve mekanizmaları için de kaygı verici bir işaret olarak ele alınmalıdır. Bu nedenle Türkiye'de gazetecilik mücadelesi aynı zamanda demokratik bir toplum arayışının da önemli bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Gazeteciler Cemiyeti Yönetim Kurulu

Başkan
Nazmi Bilgin

Mali Sekreter
Ali Topçu

Başkan Vekili
Savaş Kıratlı

Üyeler
Ümit Gürtuna

Başkan Yardımcıları
Ayhan Aydemir
Ertürk Yöndem
Yusuf Kanlı

Güray Soysal
Ali Oruç
Önder Yılmaz
Önder Sürenkök

Genel Sekreter
Kenan Şener

Nursun Erel
Zeynep Gürcanlı

M4D Projesi Ulusal Komitesi

Başkan
Nazmi Bilgin

Akademisyen Üye
Prof. Dr. Korkmaz Alemdar

Hukukçu Üye
Av. Tuncay Alemdaroğlu

STK Üyesi
Sefa Özdemir

Kıdemli Gazeteci Üyeler
Nursun Erel, Sedat Bozkurt, Yusuf Kanlı

M4D Proje Ekibi

Proje Direktörü
Yusuf Kanlı

Kıdemli Kapasite Gelişmesi ve Etkinlik Koordinatörü
Görkem Bağcı
Yıldız Yazıcıoğlu

Proje Sorumlusu
Ozan Acar

Görsel- İşitsel Tek. Uzm.
Alican Sağın

Finans Müdürü
Kağan Kıraç

Muhasebeci
Feridun Doğan

Basın Evi Ofis Sekreteri
Sibel Güven

Finansal Destek Programı Uzmanı
Merve Kartal

Tercüman /İletişim Asistanı
Deniz Savaş

Kıdemli Politika Uzmanı
Kenan Şener

İletişim ve Destek Programı Uygulama Asistanı
Deniz Rende

Editör
Göksel Bozkurt

Finans ve Destek Programı Uygulama Asistanı
Ebru Önal

Gazeteciler Cemiyeti

Gazeteciler Cemiyeti, 10 Ocak 1946'da gazeteciler Mekki Sait Esen, Niyazi Acun, Aka Gündüz, Bilal Akba, Adil Akba, Sebahattin Sönmez ve Muvaffak Menemencioğlu tarafından kuruldu. Cemiyetin kuruluş amacı, basın organlarındaki gazetecileri bir araya toplamak, mesleki ve sosyal hakları geliştirmek, mesleğin gerekliliği olan hak ve özgürlükleri savunmak olarak belirlendi.

Kurucu başkanlığı üstlenerek 1946-1956 yılları arasında Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı'nı yürüten Mekki Sait Esen'in ardından 1956-1957 döneminde eski kontenjan senatörlerinden Ecvet Güresin cemiyet başkanlığını üstlendi.

Kudret gazetesi kurucusu ve sahibi Gazanfer Kurt'un, 1959 yılına kadar Gazeteciler Cemiyeti'ne başkanlık yapmasının ardından bu görevi 1960 yılına kadar Atilla Bartınlioğlu üstlendi. CHP'nin eski Milletvekili Altan Öymen, 1960 ve 1961 yıllarında sürdürdüğü Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı görevini 1961 yılında İbrahim Cüceoğlu'na bıraktı. Akis dergisi yönetici ve yazarı Metin Toker ise, 1957 yılında yedi ay 53 gün hapis yatmasının ardından 1962 yılında Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı'na getirildi.

Ekspres gazetesi kurucu sahipliğini yapan Doğan Kasaroğlu, 1963 - 1968 döneminde Gazeteciler Cemiyeti Başkanı olarak görevi devralmasından sonra TRT Genel Müdürlüğüne atandı.

Yenigün, Ulus, Ankara Telgraf, Ankara Ekspres, Dünya gazetelerinde yazı işleri müdür-lüğü, yazarlık, başyazarlık ve Genel Yayın Yönetmenliği yapan Beyhan Cenkçi, bu süre içerisinde beş yıl boyunca Gazeteciler Sendikası başkanı olarak görev aldı. 1960 yılı öncesi bir buçuk yıl hapis cezası alarak bazı meslektaşları ile birlikte cezaevine giren Cenkçi, 1969 yılında Gazeteciler Cemiyeti başkanı seçildi. 1992 yılına kadar Gazeteciler Cemiyeti Başkanı olarak görevini sürdürdü. Cenkçi, 24 yıllık Başkanlığı sırasında Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Senatörlüğü de yaptı.

1971 yılında Son Havadis gazetesinde mesleğe başlayan Nazmi Bilgin, Güneş gazetesi sahipliği ve Yazı İşleri Müdürlüğü görevini üstlendi, daha sonra Dünya gazetesinde Haber Müdürü olarak görev yaptı. Bilgin, Tercüman gazetesinde Parlamento ve Cumhurbaşkanlığı muhabirliği görevlerini de yürüttü. TRT-2'nin kuruluşunda yer aldıktan sonra TRT'ye, beş yıl "Uzman Haberci" ve "Genel Müdür Danışmanı" olarak hizmet verdi. Bilgin 1992 yılında ittifakla cemiyet Genel Başkanı seçildi. 1996 yılında kuruculuğunu üstlendiği Türkiye Gazeteciler Federasyonu'nda Genel Başkanlık görevi yapan Bilgin, bu görevi 2009 yılına kadar sürdürdü.

BRT televizyonunun Ankara temsilciliği görevini de yapan Bilgin, Unesco Türkiye Milli Komitesi üyeliği ve Denetçiliği görevinde de bulundu. Basın İlan Kurumu Genel Kurul üyeliği, Türk Silahlı Kuvvetleri Elele Vakfı Mütevelli Heyet ve Yönetim Kurulu üyeliği ve Reklam Kurulu üyeliği görevlerini de sürdürüyor.

Türkiye'nin çokpartili siyasi hayatı geçişiyle, daha açık bir deyimle, çoğulcu demokrasi dönemiyle yaşıt ve koşut olan Gazeteciler Cemiyeti, bir avuç gazeteci üye ile çıktığı yolu, sevgi ve mesleki dayanışma ile pekiştirmiş, 2000'i aşkın üye sayısı ve bağımsız mali gücü ile bugün, Türkiye'nin en eski, en büyük ve saygın meslek kuruluşlarından ve sivil toplum örgütlerinden birisidir.

Cemiyetimiz, 1946 yılındaki kuruluşundan bu yana her zaman cumhuriyet, çoğulcu demokrasi ile ifade ve basın özgürlüğü başta olmak üzere özgürlüklerin yılmaz bekçisi oldu. Gazeteciler Cemiyeti üyelerine aşıladığı bu güvenle ülkemizin mesleki ve diğer önemli kurumları arasında hak ettiği yeri aldı.

Demokrasi için Medya, Medya için Demokrasi Projesi

Avrupa Birliği (AB) finansmanı ile Gazeteciler Cemiyeti tarafından demokrasinin güvencesi olarak Türkiye'de çoğulcu medya ve özgür basın güçlendirilmesi için Ocak 2019'da hayata geçirildi ve Mart 2022'ye kadar devam edecek. Projenin genel hedefi: Demokrasinin güvencesi olarak Türkiye'de çoğulcu medya ve özgür basının güçlendirilmesidir.

Projenin özel hedefleri: Birinci hedef toplumda çoğulcu ve özgür medyanın toplum tarafından destek gördüğü ve farkındalığın arttığı bir zemin oluşturulması, ikinci hedef ise, Gazeteciler arasında dayanışmanın güçlendiği ve gazetecilerin kendini güvende hissettiği bir zeminin oluşturulmasıdır. Proje kapsamında yürütülecek faaliyetler genel hatları ile aşağıdaki gibidir:

Proje kapsamında yıllık Basın Özgürlüğü İzleme Raporları ve üç ayda bir Medya Ortamının İzlenmesi Raporları yayınlanacaktır. Bu raporlar üniversitelere, medya kuruluşlarına, devlet kurumlarına, ilgili tüm sivil toplum örgütlerine, AB Komisyonlarına, Türkiye'deki AB ülkelerinin elçiliklerine ve gazetecilere dağıtılacaktır.

Sivil izleme kapsamında veri toplama ve bilgi ağlarının geliştirilmesi için Türkiye'nin her bölgesinde durum değerlendirme toplantıları yapılacaktır. Toplantılar, mevcut ağların birleştirilmesi, işbirliği fırsatlarının artırılması, gözlem kapasitelerinin genişletilmesi ve yerel medya sivil toplum örgütleri ile gazetecilere ulusal ve uluslararası konularda görüş alışverişinde bulunmaları için değerli fırsatlar sunulması konularında katkı sağlayacaktır. Toplantılar aynı zamanda, Basın Özgürlüğü ve İfade Özgürlüğü ile ilgili raporlara içerik sağlanması konusunda katkıda bulunacaktır.

Proje kapsamında yazılacak yıllık sivil izleme raporları bulgularına ve yıllık konferanslarda yayınlanan mütalaa belgelerine dayanarak, medya ortamının iyileştirilmesi ve ifade özgürlüğü için kulis faaliyetlerinin yapılması amacıyla Ankara'daki devlet kurumlarına düzenli ziyaretler yapılacaktır.

Uluslararası savunuculuk eylemlerinin

yürütülmesi kapsamında Avrupa Birliği, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve ilgili sivil toplum örgütleriyle ziyaretler düzenlenecek ve program kapsamında hazırlanan raporlar paylaşılacaktır. Projenin her yılının sonunda belirlenecek bir tema ile ulusal bir konferans düzenlenecek olup, konferanslar sektör temsilcilerine, gazetecilere, akademisyenlere, gazetecilik öğrencilerine, program destek programları faydalanıcılarına açık olacak ve katılımcılar doğrudan davet ve açık çağrı yoluyla seçilecektir.

Proje kapsamında Türk medyasına uzun vadeli katkıları veya Türkiye'deki ifade veya basın özgürlüğüne kendini adayarak yaptığı katkılar, veya uzun süredir devam eden başarı öyküsünü takdir etmek için bir gazeteci veya medya kuruluşuna her yıl "Gazetecilik Mesleği Onur Ödülü" verilecektir.

Gazeteciler Cemiyeti'nde bir Basın Evi oluşturulmuştur. Bu Basın Evi, program hedef grubunun bir araya gelebileceği, stüdyo ve toplantı salonu ile birlikte bilgisayarlardan, yazılımdan ve uzmanlık desteğinden faydalanabileceği bir ortak çalışma alanı içermektedir.

Basın Evi'nde gazetecilere yönelik olarak bir dizi kapasite geliştirme eğitimleri verilecektir.

Medya alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütleriyle işbirliği ile gazetecilerin kapasitesinin güçlendirilmesi için yerel eğitimler düzenlenecektir. Bu yerel eğitimler, Gazeteciler Cemiyeti'nin de işbirliği içerisinde olduğu yerel gazeteci cemiyetleriyle işbirliği içinde verilecektir. Sektördeki gazetecilerin dayanışma içerisinde olabilmeleri, ağ kurabilmeleri ve paylaşım yapabilmeleri için Basın Evi'nde haftalık olarak gazeteci buluşmaları gerçekleştirilecektir.

Gazeteciler Cemiyeti

Demokrasi için Medya, Medya için Demokrasi Projesi
Üsküp Caddesi No:35 Çankaya/Ankara

+90 312 468 12 09

www.media4democracy.org
www.gc-tr.org
www.24saatgazetesi.com

facebook.com/media4democracy
twitter.com/democracy4media
instagram.com/media4democracy
youtube.com/media4democracy

Demokrasi için Medya, Medya için Demokrasi Projesi kapsamında yayımlanan raporlara ulaşmak için [tıklayınız.](#)